

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
ЛУГАНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ЛУГАНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
«НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ
ЛУГАНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ»

ПРИМЕРНАЯ ПРОГРАММА
для образовательных организаций (учреждений)
Луганской Народной Республики
(с русским языком обучения)

Украинский язык

I-IV классы

Базовый уровень

Луганск
2016

Утверждено
Министерством образования и науки Луганской Народной Республики
(приказ №483 от 27.12.2016)

Рассмотрено
Научно-методическим советом
Государственного учреждения Луганской Народной Республики
«Научно-методический центр развития образования
Луганской Народной Республики»
(протокол №9 от 25.11.2016)

Составители:

Кутузова Л.В., учитель начальных классов Государственного бюджетного образовательного учреждения Луганской Народной Республики «Ровеньковская общеобразовательная школа №5», старший учитель.

Каражова Н.Н., учитель начальных классов Государственного учреждения «Луганский учебно-воспитательный комплекс «Интеллект», старший учитель.

Плотникова С.В., учитель начальных классов Государственного учреждения «Луганский учебно-воспитательный комплекс «Интеллект».

Общая редакция:

Чорная Е.В., методист отдела методики преподавания учебных дисциплин Государственного учреждения Луганской Народной Республики «Научно-методический центр развития образования Луганской Народной Республики».

Рецензенты:

Рудь М.В., директор Института педагогики и психологии Государственного образовательного учреждения высшего профессионального образования Луганской Народной Республики «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», и.о. заведующего кафедрой филологических дисциплин Института педагогики и психологии Государственного образовательного учреждения высшего профессионального образования Луганской Народной Республики «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», кандидат педагогических наук, доцент.

Якименко Л.Н., доцент кафедры филологических дисциплин Института педагогики и психологии Государственного образовательного учреждения высшего профессионального образования Луганской Народной Республики «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», кандидат филологических наук, доцент.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Приблизна програма з української мови (I – IV класи, базовий рівень) для освітніх закладів із російською мовою навчання розроблена згідно з Державним освітнім стандартом початкової загальної освіти на основі «Навчальної програми з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів із російською мовою навчання» за редакцією О.Н. Хорошковської та є орієнтиром для розробників авторських навчальних програм.

У програмі враховано статус української мови як другої державної (стаття 9 Конституції ЛНР), її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчального предмета, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної творчої діяльності в усіх сферах життя демократичного суспільства, сучасні організаційні форми, методи й технології навчання української мови.

Українська мова сприяє формуванню у молодших школярів основ філологічної освіти, збагачення словникового запасу, формування та удосконалення вмінь, навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні, письмі).

У процесі вивчення української мови в освітніх закладах із російською мовою навчання реалізується наступна **мета**:

- розвиток мовних здібностей учнів, їхньої готовності до спілкування українською мовою (розвиток монологічного й діалогічного мовлення);
- освоєння елементарних відомостей про лексику, фонетику, граматику української мови;
- оволодіння вміннями слухання, говоріння, читання, письма, необхідними для спілкування у сімейно-побутовій і навчальній сферах;
- виховання шанобливого ставлення до культури й літератури українського народу, цікавості до вивчення української мови.

Для досягнення зазначеної мети протягом навчання школярів у 1-4 класах передбачається розв'язання таких завдань:

1. забезпечення позитивної мотивації до засвоєння української мови;
2. формування умінь і навичок із усіх видів мовленнєвої діяльності в усній і письмовій формі;
3. засвоєння елементарних знань про найважливіші мовні одиниці, *необхідні й достатні* для формування мовленнєвих умінь і навичок;
4. збагачення словникового запасу;
5. засвоєння української графіки й орфографії, формування фонетико-графічних та правописних умінь і навичок;
6. забезпечення інтелектуального, морального, патріотичного та естетичного розвитку особистості;
7. гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання й письмо).

Загальна характеристика навчального предмета

Навчання української мови в початковій школі з російською мовою викладання покликане формувати рівень володіння, необхідний для спілкування переважно в навчальній і побутовій сферах із урахуванням віку учнів, оволодіння ними механізму читання й письма українською мовою.

Основними принципами навчання українській мові в початковій школі є поступове розширення: поглиблення знань, умінь і навичок учнів від класу до класу. Перевага надається комунікативній спрямованості, вдалому поєднанню системно-діяльнісному підходу до побудови спільного уроку української мови.

Принцип комунікативності забезпечує реалізацію головної мети навчання мові - формування умінь і навичок мовного спілкування. Комунікативність припускає мовну спрямованість навчального процесу, максимальне наближення його до умов природного спілкування. Уся система роботи повинна викликати необхідність спілкування й потребу в ньому.

Відповідно до принципу свідомості мовний матеріал розглядається як органічна й системно організована частина навчального змісту, на основі якого формується мовна діяльність учнів. Засвоєння мовних явищ, фактів, правил

розглядається як обов'язкова умова досягнення вільного володіння українською мовою.

Важливий принцип початкового навчання українській мові - знання російської мови учнів. Він припускає, з одного боку, опору на знання, уміння й навички учнів, отримані на уроках російської мови, з іншої - попередження інтерференції.

Цей принцип реалізований у програмі при відборі й описі відомостей про систему мови, які здійснені на основі обліку типологічних труднощів української мови, які зумовлені розбіжностями в системах української й російської мов, відсутністю деяких граматичних категорій в українській мові, розбіжностями в способах вираження тих або інших значень.

В орієнтовній програмі реалізований культурознавчий підхід: навчання забезпечує залучення учнів до культури українського народу.

Між українською та російською мовами є багато спільного, але існує й суттєва різниця. На уроках діти отримують уявлення про українську мову, усвідомлюють її спільне слов'янське коріння з російською. При вивченні української мови необхідно враховувати спільні та відмінні особливості двох мов. Вони потребують особливої уваги та ретельного відпрацювання матеріалу щодо попередження помилок у писемному мовленні учнів українською мовою. Доцільно приділяти увагу практичній спрямованості уроків: розвиток словникового запасу, побудова граматичних конструкцій, робота з реченням.

Основні змістовні лінії програми

Зміст навчання української мови визначається за такими лініями: *мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною*, хоч остання спеціально не визначена, оскільки її сутність збігається зі змістом, представленим у програмі з російської мови. Дотримуючись принципу міжпредметних зв'язків, зміст, мета й завдання цієї лінії мають реалізовуватися не лише на уроках російської мови, але й української. Зазначені лінії є взаємозалежними, пов'язаними між собою й спрямованими на формування особистісних, метапредметних та предметних результатів, визначених у Державному

освітньому стандарті початкової загальної освіти. *Мовленнєва* лінія постає основною, їй підпорядковуються знання з мови, які є базовими для розвитку й удосконалення вмінь спілкуватися в усній і письмовій формах.

Усна форма мовлення передбачає розвиток умінь слухати-розуміти співбесідника та прочитані чи розказані тексти українською мовою, збагачення українського словникового запасу, оволодіння орфоепічними й граматичними вміннями й навичками, а також умінням запитувати й відповідати, вести діалог і монолог.

Письмова форма мовлення у початкових класах передбачає засвоєння української графіки й орфографії, формування умінь грамотно писати: списувати й писати самостійно та під диктування, складати й записувати під керівництвом учителя перекази й тексти різних типів: розповіді, описи, роздуми, правильно оформляти записи в зошиті, а також формування умінь правильно й свідомо читати українською мовою.

Мовна лінія змісту навчання спрямована на оволодіння учнями елементарними знаннями з української мови та правопису, усвідомлення спільного й відмінного в українській та російській мовах. Знання з мови не самоціль. Вони підпорядковуються формуванню й удосконаленню орфоепічних, лексичних, граматичних та правописних умінь і навичок. Основним принципом, який обумовлює визначення змісту мовної лінії, є принцип урахування спільного й відмінного в мовному матеріалі російської й української мов.

Соціокультурна лінія є невід'ємною частиною змісту навчання й полягає в ознайомленні учнів із культурою українського народу, творчістю українських письменників та інших представників культури, етикетною лексикою, сталими народними висловами, прислів'ями й приказками. Тут соціокультурна лінія тісно переплітається з мовленнєвою лінією та літературним читанням. Соціокультурна лінія змісту навчання передбачає ознайомлення учнів із нормами, які регулюють соціальні стосунки в суспільстві, формування умінь дотримуватись їх (культура поведінки й

культура мовлення) у процесі спілкування українською мовою за спеціально створеними ситуаціями: різноманітні соціальні ролі в школі (роль учня, однокласника, читача в бібліотеці), удома (роль сина, доньки, внука), на вулиці (роль перехожого, пасажера в транспорті), у магазині (роль покупця) тощо.

Зміст курсу української мови визначено на основі таких дидактичних і лінгводидактичних принципів:

- мотивація навчального процесу та взаємозв'язок навчання, виховання й розвитку школярів;
- доступність навчального матеріалу;
- комунікативна спрямованість навчального процесу;
- міжпредметні зв'язки, зокрема врахування спільного та відмінного в російській та українській мовах;
- збереження здоров'я (дотримання норм навчання й відпочинку, застосування ігрових методів навчання, що запобігають утомлюваності дітей);
- зв'язок із життям.

У початкових класах визначено такі розділи навчання української мови:

I. Усний курс української мови.

II. Початкове навчання читання й письма.

III. Відомості з мови та правопису.

Окремий курс становить літературне читання.

I. Усний курс української мови

Формування умінь усного мовлення — одне з основних завдань навчання української мови. Воно розпочинається з першого класу й продовжується та розвивається протягом наступних років навчання.

Формуючи українське мовлення в 1 класі, треба враховувати, що до школи діти розмовляли здебільшого російською мовою. Перебуваючи в російськомовному середовищі (родина, дитячий заклад), діти практично оволоділи орфоепічними й граматичними вміннями та словниковим запасом російської мови (засвоїли від 3500 до 5000 слів). Вони вільно висловлюють думку російською мовою. Таких умінь щодо української мови учні не мають.

Саме тому в 1 класі програмою передбачено усний курс української мови, який має вирішити такі завдання:

- розвивати аудіативні вміння ;
- формувати в учнів орфоепічні уміння й навички;
- збагачувати словниковий запас;
- формувати граматичні вміння.

Зазначені вміння є базовими. На їхній основі формуються уміння комунікативного мовлення, а саме:

- вступати в діалог та вести його українською мовою;
- відтворювати сприйняте на слух за малюнком, аналогією; переказувати, розповідати напам'ять; створювати розповіді за серією малюнків чи нескладними за змістом сюжетами.

1. Розвиток аудіативних умінь. Аудіативні уміння є комунікативною складовою, адже без розуміння співрозмовника неможлива передача інформації. Тому розвиток умінь слухати-розуміти мовлення — одне з найважливіших завдань уроків української мови в початкових класах, що пов'язано не лише з формуванням усного й писемного мовлення, а й із загальнонавчальними уміннями, зокрема умінням - зосереджуватись, вникати у зміст повідомлюваного, стежити за розвитком сюжету, розуміти зміст завдань учителя тощо.

В умовах навчання споріднених мов розуміння української мови, хоч і неповне, забезпечується спільним у фонетичних і граматичних системах та словниковому складі обох мов. Однак часто нові або частково схожі слова призводять до неповного чи неправильного розуміння усних висловлювань. Тому формування умінь, що стосуються аудіювання, особливо в 1-2 класах, тісно пов'язане зі словниковою роботою, розрізненням вимови звуків, місця наголосу в схожих словах обох мов, значенням таких слів. Повнота розуміння може перевірятися шляхом бесід, виконання спеціальних тестових завдань, що потребують не розгорнутої відповіді, а лише "так" чи "ні" або використанням малюнків тощо.

Важливим завданням під час навчання української мови є навчати учнів розрізняти слова, норми вимови та граматичні форми слів української й російської мов, звертати увагу на відмінності у вимові звуків, наголошуванні, тренувати у вимові слів українською мовою. Не допускається, щоб учитель розпочинав урок російською мовою, а потім переходив на українську й навпаки, оскільки це приводить до суржику. Використання російської мови необхідне лише для пояснення окремих слів і висловів шляхом перекладу.

2. Розвиток умінь говоріння. Говоріння може відбуватися на репродуктивному рівні, коли учні відтворюють зразок, який дає вчитель, переказують, розповідають напам'ять тощо, і на продуктивному, коли учні вчаться самостійно будувати фразу, питати, розповідати про когось, щось (монологічне мовлення), вести діалог (діалогічне мовлення).

Продуктивне мовлення є кінцевим результатом навчання. Воно пов'язано з комунікацією, тобто спілкуванням, і передбачає мотив (бажання щось повідомити, про щось довідатись), орієнтацію в ситуації мовлення, співбесідника (за діалогічного мовлення) або слухачів (за монологічного) й результат, якого мовець хотів досягнути. Формування комунікативного мовлення потребує засвоєння етикетної лексики, сталих мовленнєвих висловів (формул) належної мовленнєвої поведінки тощо.

Зміст роботи з розвитку усного мовлення обумовлюється різними сферами спілкування (особистісна, навчальна, соціально-побутова, публічна, професійна, природознавча), кожна з яких охоплює відповідну тематику й ситуації спілкування, які мають забезпечуватися відповідним словником. Розвиток умінь розмовляти українською мовою відбувається як на готових зразках мовлення – діалогічних і монологічних текстах, так і за допомогою дидактичних матеріалів у вигляді ситуативних і нескладних за змістом сюжетних малюнків, опорних слів, запитань, уявних ситуацій, створених учителем на уроці тощо. Важливою умовою розвитку комунікативного мовлення є забезпечення мотиву й потреби у спілкуванні українською мовою.

II. Початкове навчання читання й письма

Уміння й навички читання й письма українською мовою формуються, починаючи з 2 класу, коли учні вже володіють певною мовленнєвою базою: дотримання орфоепічних норм, наявність певного словникового запасу, правильна будова речень, а також навички вести діалог і розповідати. За своїми функціями формування початкових умінь читати й писати є по суті навчанням грамоти.

Читання. Оскільки в основі алфавітів обох мов лежить кирилиця, це завдання полегшується тим, що більшість букв діти засвоїли в процесі оволодіння грамотою з російської мови, у них сформувалися й певні навички читання. Тому на уроках української мови спеціального засвоєння потребують нові для дітей букви (*і, є, ї, г*), знак апостроф (’), буквосполучення *ьо* (на місці букви *ё*) та букви, які мають однакове написання, але інше звукове значення (*ч, ш, з, и, е*). У всіх інших випадках відбувається трансформація знань і вмінь, засвоєних на уроках російської мови. При цьому треба враховувати, що навички читання, сформовані на уроках російської мови, мають як позитивний, так і негативний вияв. Останнє виявляється в неправильному наголошуванні, вимові, трансформації українських слів під час читання, уповільненні темпу тощо.

Методика пояснення букв, зокрема таких, як *і, и, е, є* відрізняється від методики навчання грамоти рідної мови. У її основі лежить зіставлення з відповідними звуками й буквами російської, вказівка на спільне (звуки) й розмежування відмінностей (буквеного позначення звуків). Такий підхід спрямований на зменшення інтерференції (впливу вже опанованих навичок на формування нових), що уповільнює процес засвоєння українських букв, призводить до помилок. Під час читання на початковому етапі основне завдання – домогтися правильності читання й розуміння прочитаного. З оволодінням цими уміннями зростає темп читання, однак спеціально прискорювати його не варто, оскільки це призводитиме до збільшення орфоепічних помилок.

Письмо. У 2 класі учні навчаються писати, вживаючи букви українського алфавіту *і, и, е, є, ї, ї*, знак апостроф та буквосполучення *ьо* без правил правопису. Уроки навчання грамоти у *I півріччі* є комплексними, тобто читання, письмо й розвиток мовлення проводяться на одному й тому ж уроці, тому важливим є використання часу на ці види робіт раціонально.

Під час письма українською мовою так само необхідно враховувати вже сформовані навички (написання більшості букв та з'єднань), спиратися на них та формувати нові, пов'язані з написанням нових букв *і, є, ї, ї*, апострофа, буквосполучення *ьо* та вживанням їх у словах. Особливої уваги потребує вживання букв *і, и, е, є* у словах, подібних за звучанням (*Іра, сир, поет*), які однак відрізняються буквеним позначенням голосних. Ці букви найбільше зазнають впливу інтерференції, тому доцільно спеціально тренувати дітей у їх використанні.

Основні види роботи, які застосовуються на цьому етапі, – списування із промовлянням, словникові диктанти з використанням сигнальних карток, зорово-слухові та зорові диктанти. Важливо в цей період сформувати графічну пильність, вміння вживати українські букви, які засвоюються.

Оскільки навички вживання українських букв на письмі формуються повільно з причин інтерференції, робота над їхнім удосконаленням триває й у 3 - 4 класах. Тому рекомендується проводити вправи, спрямовані на розвиток зорової пам'яті та формування умінь уживати українські букви в словах, подібних за звучанням, але різних за буквеним позначенням звуків (*син, лінія, поет, солов'ї, льон*).

Після засвоєння букв української мови триває робота (*II семестр*) над розвитком читацьких умінь із адресатом на слухача: береться до уваги не лише правильність вимови, а й сила голосу, темп читання, інтонація, зокрема інтонування початку й кінця речень, а також розуміння прочитаного, проводиться робота над змістом тексту.

Тексти для читання в цей період (*II семестр*) сприяють також розвиткові аудіативних умінь (перший раз читає текст учитель і з'ясовує, чи зрозуміли

учні прочитане) та умінь усного комунікативного мовлення. Уроки письма потрібно поєднувати з розвитком усного й писемного мовлення та можна проводити окремо від читання.

III. Відомості з мови й правопису

Відомості з мови. У початкових класах учні одержують уявлення про українську мову, її спорідненість із російською. Український мовний матеріал, що вивчається у 3-4 класах, має як спільне, так і відмінне з відповідним матеріалом російської мови. Урахування спільного в обох мовах дає змогу здійснювати міжпредметні зв'язки й уникати зайвого дублювання. Спільні в обох мовах знання й уміння з мови активізуються в навчальному процесі, а не вивчаються як нові. Засвоєнню підлягають лише терміни й опорні слова, які використовуються під час відповідей на запитання, що дає можливість вільно оперувати знаннями.

Оскільки мовний матеріал обох мов має багато спільного, а врахування цього факту при плануванні роботи вчителя вивільняє час, який за інших умов витрачався б на пояснення нових знань та формування відповідних умінь. Це дає можливість надати урокам української мови практичного спрямування. Відпрацьовуються навички правильного користування словом із точки зору орфоєпії та граматики, проводиться робота над збагаченням словникового запасу як окремими словами, так і граматичними конструкціями, усталеними виразами, прислів'ями, приказками та їх доречним уживанням у мовленні. Особлива увага має надаватися лексичній та граматичній сполучуваності слів, зокрема, у випадках розбіжностей у російській та українській мовах (*открыть дверь – відчинити двері, благодарю тебя – дякую тобі*), вживанню прийменників, займенників, якісних прикметників вищого й найвищого ступенів, прислівників (без уживання термінів, практично). Відпрацьовуються уміння будувати речення різних типів, поширювати їх, уживати в мовленні, складати тексти різних видів із орієнтацією на слухача або читача.

Факти мовних розбіжностей потребують особливої уваги, оскільки засвоєння такого матеріалу супроводжується інтерференційним впливом умінь

і навичок, які вже сформувалися на уроках російської, що призводить до помилок. Такі знання, уміння та навички потребують корекції (поправки) відповідно до закономірностей української мови. Зазначений підхід до організації навчального процесу на уроках української мови зобов'язує вчителя домагатися міцності знань із російської мови й забезпечення певної відстані в часі (2-3 уроки) між опрацюванням ідентичних тем на уроках російської й української мов.

Практична спрямованість початкового навчання української мови зумовлює те, що контролю підлягають не стільки знання з мови, скільки вміння практично застосовувати ці знання в процесі усного й писемного мовлення.

Правопис. У 3-4 класах учні опановують елементарні правила української орфографії, у них формуються відповідні уміння й навички.

Більшість орфографічних правил української мови мають фонетичну основу, тому їх засвоєння має відбуватися з опорою на знання з фонетики (в українській мові звук [ц'] м'який, тому після нього вживається м'який знак) та навички літературної вимови.

Порівняльний аналіз орфографічних правил російської та української мов дав можливість визначити правила, зміст яких повністю збігається в обох мовах; правила, зміст яких збігається частково (найбільша група, яка має різні варіанти збігу й розбіжностей), і правила (невелика кількість), що регулюють написання, властиві лише українській мові. Методика засвоєння кожної групи таких правил різна. Найскладнішими з них є правила другої групи, оскільки процес формування правописних умінь у цих випадках зазнає інтерференційного впливу навичок із російської мови, що призводить до численних помилок. Тому орфографічні вміння повинні постійно підтримуватися шляхом систематичного повторення й тренування письма (словникові пояснювальні й попереджувальні диктанти, вправи на класифікацію слів за правилами орфографії тощо). Для запобігання інтерференції на етапі пояснення рекомендується використовувати прийом відкритого міжмовного зіставлення типу: у російській мові – в українській мові. Під час

формування орфографічних умінь продовжується робота над удосконаленням навичок уживати українські букви *і, и, е, є, ї, г*. Важливо формувати графічну й орфографічну пильність учнів, використовуючи відповідні віршовані тексти для зорових і зорово-слухових диктантів, а також уміння самоперевірки й самоконтролю записаного.

Правила, які мають складну алгоритмічну структуру (ненаголошені *е, и*, позначення одзвінчених приголосних у середині слів (*боро[д]ба*)), збігаються за змістом в обох мовах, тому основна увага має зосереджуватись на умінні діяти за правилом та на збагаченні словникового запасу.

У 3-4 класах учні мають засвоїти слова, вимова й написання яких не збігається в російській і українській мовах, однак в українській мові не регулюється певними правилами. Такі слова потребують систематичного введення у вправи, які виконуються на уроці. Крім того, з метою перевірки якості засвоєння їх вводять у перевірні й контрольні роботи. Такі слова подані в *Додатку 2*.

Пунктуаційні вміння (вживання розділових знаків у кінці речення та всередині перед *а, але (рос. но)*, а також у реченнях з однорідними членами) збігаються в російській і українській мовах, тому учні застосовують уже сформовані вміння вживати розділові знаки й під час письма українською мовою.

Оскільки на уроках української мови формуються всі види мовленнєвої діяльності школярів, важливо, щоб учитель відводив необхідний час для працювання з довідниковою літературою, передусім зі словниками.

Місце навчального предмету «Українська мова»

Згідно з орієнтовним навчальним планом початкової загальної освіти в навчальних закладах із російською мовою викладання з навчанням української мови на вивчення української мови відводиться 337 годин. У 1 класі (усний курс) – 99 годин (3 години на тиждень, 33 тижні). У 2 класі - 102 години (3

години на тиждень, 34 тижні). У 3-4 класах – по 68 годин (2 години на тиждень, 34 тижні).

Плановані результати вивчення навчального предмета

Особистісні результати освоєння програми «Українська мова»

У випускника будуть сформовані:

- оволодіння знаннями про українську культуру;
- розуміння того, що якісна, правильна мова – показник культури людини;
- доброзичливе ставлення до інших учасників навчальної діяльності на основі етичних норм;

Випускник отримає можливість для формування:

- шанобливого ставлення до української мови, історії та культури;
- мотивація до самореалізації в пізнавальній та навчальній діяльності;
- етичних почуттів, доброзичливості й емоційно-моральної чуйності;
- позитивної мотивації та сталого навчально-пізнавального інтересу до української мови..

Метапредметні результати освоєння програми «Українська мова»

Випускник навчиться:

- розуміти поставлене навчальне завдання;
- планувати (у співпраці з учителем або самостійно) свої дії для вирішення завдання;
- діяти за планом, а також за інструкціями, що містяться в джерелах інформації: мова вчителя, підручник та т. д.;
- використовувати мову для регуляції своїх дій;
- контролювати процес і результати своєї діяльності, вносити необхідні корективи;
- оцінювати свої досягнення, усвідомлювати труднощі, шукати способи їх подолання;

- адекватно сприймати оцінку вчителя;
- усвідомлювати пізнавальну задачу, цілеспрямовано слухати (вчителя, однокласників), вирішуючи її;
- знаходити в тексті необхідні відомості, факти і іншу інформацію;
- самостійно знаходити потрібну інформацію в матеріалах підручника, в обов'язковій навчальній літературі, використовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань;
- користуватися знайомими лінгвістичними словниками, довідниками;
- застосовувати різні способи фіксації інформації (словесний, схематичний та ін.);
- володіти загальними способами вирішення конкретних лінгвістичних завдань;
- здійснювати аналіз, синтез, порівняння, класифікацію, угруповання мовного матеріалу за заданими критеріями, розуміти проводяться аналогії;
- будувати нескладні міркування, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, формулювати їх;
- приймати участь у діалозі, в спільній розмові, виконуючи прийняті правила мовної поведінки (не перебивати, вислуховувати співрозмовника, прагнути зрозуміти його точку зору і т.д.);
- ставити запитання, відповідати на питання інших;
- розуміти залежність характеру мови (відбору змісту і його організації, вибору мовних засобів) від завдання ситуації спілкування;
- висловлювати свої думки, почуття в словесній формі, орієнтуючись на завдання і ситуацію спілкування, дотримуючись норм літературної мови, піклуючись про ясність, точність вираження думки;
- усвідомлювати, висловлювати та обґрунтовувати свою точку зору; намагатися проявляти терпимість по відношенню до висловлюються іншим точкам зору;

- вступати у співробітництво з однокласниками, брати участь у спільній діяльності, розподіляти ролі (домовлятися), надавати взаємодопомогу, здійснювати взаємоконтроль, проявляти доброзичливе ставлення до партнерів;
- відтворювати інформацію, доносити її до інших;
- створювати невеликі монологічні висловлювання з орієнтацією на партнера, з урахуванням ситуації спілкування і конкретних мовних завдань, вибираючи для них відповідні мовні засоби.

Випускник отримає можливість навчитися:

- у співпраці з учителем ставити нові навчальні завдання і здійснювати дії для реалізації задуму;
- перетворювати практичну задачу у пізнавальну;
- виявляти пізнавальну ініціативу в навчальному співробітництві;
- адекватно оцінювати свої досягнення, усвідомлювати труднощі, розуміти їх причини, планувати дії для подолання труднощів і виконувати їх;
- здійснювати пошук необхідної інформації в додаткових доступних джерелах (довідниках, навчально-пізнавальних книгах і ін.);
- знаходити мовні приклади для ілюстрації понять, правил, закономірностей в самостійно обраних джерелах;
- робити невеликі виписки з прочитаного для практичного використання;
- здійснювати вибір способу вирішення конкретної мовної або мовної завдання;
- аналізувати і характеризувати мовної матеріал по самостійно певними параметрами;
- проводити порівняння та класифікацію мовного матеріалу, самостійно обираючи підстави для цих логічних операцій;
- починати діалог, бесіду, завершувати їх, дотримуючись правил ввічливості;
- оцінювати думки, поради, пропозиції інших людей, брати їх до уваги і намагатися враховувати в своїй діяльності;

- ініціювати спільну діяльність, розподіляти ролі, домовлятися з партнерами про способи вирішення виникаючих проблем;

- створювати висловлювання різних видів (в усній і письмовій формі) для вирішення різних комунікативних завдань, адекватно будувати їх і використовувати в них різноманітні засоби мови;

- застосовувати набуті комунікативні вміння в практиці вільного спілкування.

Предметні результати освоєння програми «Українська мова»

Загальні результати освоєння програми:

Випускники початкової школи:

- оволодіють початковими уявленнями про норми української мови (орфографічними, лексичними, граматичними), правил мовленнєвого етикету;

- оволодіють основами грамотного письма, орфографічними й пунктуаційними навичками;

- здобудуть вміння знаходити, порівнювати, класифікувати, характеризувати різні одиниці мови (звуки, букви, слова, пропозиції) за вказаними параметрами, конструювати з цих одиниць одиниці вищого рівня (слова, словосполучення, пропозиції, тексти)

- отримують первинні наукові уявлення про систему в структурі мови: фонетики й графіки, лексики, словотворення (морфеміки), морфології й синтаксису; про основні одиниці мови, їх ознаки й особливості вживання в мовленні;

- здобудуть досвід пошукового (при роботі зі словниками, довідниками) читання, а також правильної мовної поведінки, створення власних висловлювань різних видів (в освоєних межах) з урахуванням завдань і ситуації спілкування.

1 КЛАС

Усний курс української мови

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
I. Мовленнєва лінія	
<p>1. Аудіювання</p> <p>Організація слухової уваги до українського мовлення.</p> <p>Сприймання на слух і розрізнення:</p> <p>рядів слів, спільних для російської та української мов, які відрізняються певними фонетичними ознаками: звуками ([раса] – [роса], [ч'ай] – [чай]); місцем наголосу (доска - дошка, игрушка - іграшка);</p> <p>розпізнавання знайомих і нових слів у реченні й невеликому тексті та встановлення їх значення з орієнтацією на зміст речень.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>зосереджено слухає мовлення вчителя і виявляє інтерес до сказаного;</p> <p>розрізняє за фонетичними відмінностями та місцем наголосу слова російської й української мов;</p> <p>розпізнає знайомі та нові слова в реченні, невеликому тексті та встановлює їх значення з орієнтацією на зміст речення;</p>

<p>Сприймання на слух і розуміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • завдань та інструкцій учителя; • розпізнавання скоромовок і загадок, віршів; оповідань і казок; • правил гри; • прочитаних учителем або розказаних ним невеликих віршів, уривків з казок, оповідань. <p>Розвиток оперативної пам'яті: запам'ятовування рядка слів (5-6), 2-4-рядкових віршів, загадок, скоромовок, початку і кінця тексту</p>	<p>сприймає на слух і розуміє: завдання й інструкції вчителя;</p> <p>слухає тексти різних жанрів (вірші, скоромовки, загадки, оповідання, казки) і розрізняє їх; розуміє, про кого розповідається в тексті, що розповідається; виконує дії відповідно до інструкцій та правил гри; відповідає на тестові запитання за змістом сприйнятого тексту;</p> <p>запам'ятовує слова, невеликі вірші, скоромовки, загадки, сприйняті на слух, розрізняє їх, а також початок і кінець тексту, послідовність розвитку подій у ньому (що було спочатку і що – потім)</p>
<p>2. Говоріння</p> <p>1. Діалогічне мовлення</p> <p>Учасники діалогу. Ситуації мовлення. Правила мовленнєвої поведінки, ввічливість.</p> <p>Формування умінь:</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>знає правила мовленнєвої поведінки, слова ввічливості;</p> <p>розуміє запитання і відповідає</p>

<ul style="list-style-type: none"> • відповідати на запитання вчителя і самим ставити запитання; • відтворювати діалог; • звертатися один до одного і до вчителя, уживаючи слова-звертання й етикетну лексику; • вступати в діалог і підтримувати його; • відповідати, що зображено на малюнку, ставити запитання за його змістом, вживаючи питальні слова (<i>хто? що? де? коли? звідки? який (-а, -е)? що робить (-в, -ла)?</i>); • будувати діалог за змістом ситуативного малюнка, уявною ситуацією; • запитувати, щоб одержати інформацію про: <i>імена дітей, тата, мами, братика, сестрички; хто з ким дружить, хто в яку гру грається; де хто живе (на якій вулиці, у якому місті, селі); хто (що) який?, що робить?</i> • запрошувати до гри (прогулянки, додому в гості); привітати зі святом, днем народження; 	<p>на них, сам (сама) ставить запитання;</p> <p>відтворює діалог казкових героїв, правильно інтонуючи його;</p> <p>уживає слова-звертання й етикетну лексику під час діалогу;</p> <p>будує та підтримує діалог, який складається з 3-4 реплік, враховуючи етикетну лексику;</p> <p>відповідає на запитання за змістом малюнка, самостійно формулює запитання;</p> <p>будує діалог за змістом ситуації, зображеної на ситуативному малюнку;</p> <p>запитує українською мовою, щоб одержати інформацію про когось з однокласників, батьків, місце помешкання тощо;</p> <p>вміє запросити, привітати, уживаючи етикетні слова та мовленнєві формули;</p>
---	---

<ul style="list-style-type: none"> • висловити згоду, відмову, незгоду; 	<p>вміє висловити згоду–незгоду, відмову.</p>
<p><i>2. Монологічне мовлення</i></p> <p>Формування умінь:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розповідати напам'ять скоромовки, вірші, загадувати загадки; • розповідати за аналогією; • переказувати сприйняті на слух тексти (невеликі оповідання, казки чи їх уривки); • переповідати правила-інструкції до ігор та брати участь у них; • будувати зв'язні висловлювання (2–3 речення) на матеріалі малюнків до текстів та тем, які вивчалися; • розповідати з допомогою вчителя про себе і свою родину, улюблену іграшку, подругу, друга чи друзів тощо 	<p>Учень (учениця):</p> <p>розповідає напам'ять вірші, скоромовки, загадує загадки;</p> <p>розповідає за аналогією;</p> <p>переказує сприйнятий на слух невеликий текст чи уривок;</p> <p>вміє переказати правила гри і бере участь у ній;</p> <p>складає розповідь (3-4 речення) за змістом малюнка, спостереженнями;</p> <p>розповідає про себе, свою родину, друга (подругу), іграшку, домашню тварину тощо</p>

II. Мовна лінія (протягом року)

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
<p>1.Лексичні знання</p> <p>Формування словникового запасу учнів у зв'язку із сферами та темами мовленнєвої діяльності</p>	<p>Учень (учениця):</p>

(засвоює до 8 слів на кожному уроці).

Засвоєння міжтемної лексики:

- вказівних слів (ось, це, ця, цей);

- прийменників до, біля, під, над, з зі словами-назвами предметів і займенниками;

- особових займенників та їх форм (без уживання термінів) (я, менé, до мéне, ти, тебе́, до тебе, він, його, до нього, вона, її, до неї, воно, ми, ви, вони, їх тощо);

- присвійних (мій, моя, моє, мої);

- питальних (хто? що? який? яка? яке? скільки? коли? куди? де? що робить (-в, -ла)?);

- слів на позначення дії та місця дії (йти, бігти, читати, писати і под.; тут, там, скрізь);

- кількості (багато, мало, кілька);

- часових відношень (вчора, сьогодні, завтра, торік, минулого року);

- ознак предметів за кольором (червоний, білий), величиною

знає слова зазначеної тематики та міжтемні слова;

правильно і доречно вживає їх у процесі мовлення;

<p>(великий, малий), формою (круглий, довгий), смаком (солодкий, гіркий, смачний);</p> <ul style="list-style-type: none"> • стверджувальних та заперечних слів (так, ні, ніколи, згоден, незгоден і под.); • форм звертання до дітей і дорослих. <p>Засвоєння етикетної лексики(слів вітання й прощання, подяки і вибачення), словесних формул на вираження побажання, поздоровлення, запрошення, згоди/незгоди.</p> <p>Розрізнення міжмовних омонімів (<i>гóрод – горóд, место – місце – місто і под.</i>).</p> <p>Засвоєння найбільш уживаних слів близьких і протилежних за значенням (<i>синонімів і антонімів: будинок, хата, дім; сміливий, хоробрий; великий – малий, багато – мало, довгий – короткий, швидко – повільно</i>).</p> <p>Засвоєння етнокультурознавчої лексики, народних виразів</p>	<p>знає форми звертання;</p> <p>знає й використовує етикетну лексику й словесні формули;</p> <p>розрізняє значення слів, що є міжмовними омонімами (без уживання терміна);</p> <p>знає слова, близькі і протилежні за значенням;</p> <p>знає слова на позначення предметів побуту; назву свого міста та селища, тощо.</p>
<p>2. Орфоепічні вміння</p> <p>Ознайомлення з термінами:</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє терміни, уживає їх під</p>

<p>наголос, склад, голосні і приголосні звуки;</p> <ul style="list-style-type: none"> • дотримання наголосу; • чітка вимова звуків [o], [a] незалежно від місця наголосу; • тверда вимова звука [ч]; • м'яка вимова звука [ц']; • дзвінка (не оглушена) вимова дзвінких приголосних (крім [г] у деяких словах у кінці та середині слів); • вимова нескладового [ў] на місці букви в після голосних на початку та в кінці складу і перед приголосними (на початку слова): <i>автобус, сказав, вчитель</i>; • вимова фрикативного звука [г] у словах з цим звуком та закінченнях прикметників - ого(<i>синього, білого</i>); • вимова звука [г] у найуживаніших словах української мови (<i>танок, туля, гудзик, тедзь, агрус, телотати</i> тощо); • вимова африкатів [дж], [дз],[дз'] 	<p>час відповідей;</p> <p>дотримується наголосу в словах української мови;</p> <p>розрізняє звуки російської та української мов;</p> <p>правильно вимовляє голосні й приголосні звуки української мови;</p> <p>знає слова, у яких вимовляється звук [г], і правильно вимовляє їх;</p> <p>знає слова, у яких вимовляються африкати [дж], [дз],[дз']</p>
<p>3. Граматичні вміння (практично)</p> <p>Практичне вживання кличного</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>знає форми звертання до дітей і</p>

відмінка під час звертання.

Уживання закінчень іменників жіночого роду **-ою, -єю (-єю)**, та прийменника **з**: *з мамою, з бабусею*;

закінчення **-і** іменників (на місці рос. **-е**): *на вікні, на столі, на стіні*.

Спостереження за змінюванням голосних [о, е – і] та приголосних [г, к, х – з', ц', с'] в окремих найчастіше уживаних іменниках під час їх змінювання (*стіл – на столі, рука – у руці, нога – на нозі, сторінка – на сторінці, дошка – на дошці [дос'ці]*) і вживання таких слів під час побудови словосполучень (*рана на нозі, крейда у руці*);

закінчення іменників у множині **-ах, -ях** (місцевий відмінок з прийменником **по**): *по дорогах, по стежках, по морях*;

форма множини у таких слів: *син – (мої) сини, брат – (мої) брати, дерево – (ті) дерева, двері – (до) дверей, над дверима, але: листя, колосся (однина): жовте листя, золоте колосся, світле волосся (світлим волоссям)*;

дорослих;

розрізняє граматичні форми слів російської й української мов;

відповідає на запитання *хто? що? з ким? де?*, правильно вживаючи граматичні форми слів – назв предметів;

змінює голосні і приголосні у словах з чергуванням [о – е, і], [г, к, х – з', ц', с'] під час побудови словосполучень з ними;

відповідає на запитання *по (на) чому?*, правильно вживає форми слів – назв предметів з **-ах, -ях** (замість рос. **-ам, -ям**);

правильно вживає форму множини та однини у зазначених словах;

<p>середній рід слів – назв маленьких істот: <i>ведмежа, собача, теля, поросля</i>;</p> <p>граматичні форми: <i>нема ведмежати, йду до телятка, але граюся з цуценям</i>;</p> <p>родові закінчення прикметників -а, -я, -е, -є (жіночий і середній рід): <i>золота, синя; золоте, синє</i>;</p> <p>закінчення -ому (чоловічий і середній рід);</p> <p>закінчення -і прикметників (називний відмінок множини);</p> <p>закінчення -ої, -ій, -ою у прикметниках жіночого роду;</p> <p>форми особових займенників з прийменниками: <i>я, менé, до мéне, без мéне, зі мною; ти, тебé, до те́бе, з тобою, без те́бе, у ньóго; а також присвійних (мій, мого, моє, мої)</i>;</p> <p>вищий і найвищий ступінь деяких прикметників: гарний – кращий – найкращий, поганий – гірший – найгірший; добрий – добріший – найдобріший; високий – вищий, низький – нижчий, товстий – товщий;</p> <p>дієсловні форми III особи</p>	<p>засвоює слова на позначення назв маленьких істот, розуміє відмінність їх у роді (у рос. мові – чоловічий рід, в укр. – середній), правильно вживає їх у мовленні;</p> <p>правильно вживає початкову форму слів – назв ознак жіночого і середнього роду;</p> <p>вживає закінчення -ому (<i>синьому</i>);</p> <p>уживає закінчення -і (множини) <i>білі, сині</i>;</p> <p>уживає закінчення -ої, -ій, -ою у словах – назвах ознак жіночого роду: <i>білої, білій, білою, квіткою</i>;</p> <p>вживає особові займенники у різних формах, розповідаючи про себе або когось із своїх друзів, а також форми присвійних займенників</p> <p>розповідаючи про когось, щось, уживає форми прикметників вищого і найвищого ступенів;</p> <p>розповідаючи про того, хто</p>
--	---

<p>однини -е, -є(<i>пише, читає</i>),-ить, -їть(<i>ходить, біжить, стоїть</i>);</p> <p>дієслівні форми I особи множини -емо, -ємо, -їмо (<i>пишемо, читаємо, стоїмо</i>);</p> <p>дієслівні форми III особи множини -уть, -ють(<i>пишуть, читають</i>),-аць, -яць (<i>біжать, стоять</i>);</p> <p>суфікс -в у дієсловах чоловічого роду минулого часу: <i>пішов, сказав, взяв</i></p>	<p>виконує якусь дію, правильно вживає українські дієслівні форми</p>
--	---

III. Соціокультурна лінія

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
<p>Імена найвизначніших українських письменників (Т. Г. Шевченко) та письменників рідного краю (В.І.Даль).</p> <p>Українські дитячі імена. Форми звертання до дітей і дорослих.</p> <p>Етикетна лексика. Уміння розігрувати соціальні ролі (учень – учитель, учень – бібліотекар, учень – перехожий, учень – продавець).</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>знає, хто такий Тарас Григорович Шевченко, Володимир Іванович Даль;</p> <p>знає особливості українських дитячих імен і форми звертання до дітей і дорослих, вміє звернутися;</p> <p>уміє встановлювати соціальні контакти (звернутися, вживаючи етикетну лексику, подякувати, вибачитися, спитати дозволу, запросити тощо);</p> <p>знає обереги, рослинні</p>

<p>Культура рідного краю та українська народна культура.</p> <p>Обереги: рушник, вишиванка, віночок. Народні рослинні символи: калина, верба.</p> <p>Традиції і свята: свято Миколая, Різдво (колядки, щедрівки), Великдень (писанки, пасха)</p>	<p>символи, українські народні традиції і свята, а також традиції і свята свого краю.</p>
--	---

2 КЛАС

Початкове навчання читання і письма

І. Мовленнєва лінія (протягом року)

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
<p>1. Аудіювання</p> <p>Розвиток умінь слухати-розуміти українське мовлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • слухання і розрізнення рядів слів, які мають певні фонетичні відмінності в російській і українській мовах; • розпізнавання слів, близьких за значенням, серед групи слів, сприйнятих на слух; • розрізнення значення слів, що є міжмовними омонімами (неделя – неділя, луна (місяц) – луна (ехо) і 	<p>Учень (учениця):</p> <p>визначає, якою мовою – російською чи українською – вимовлено слова, які мають незначні фонетичні відмінності, відрізняються наголосом тощо;</p> <p>визначає у словах близькі, але не однакові звуки в російській та українській мовах;</p> <p>розпізнає і групує близькі за значенням слова;</p> <p>розрізняє значення слів російської й української мов, що є</p>

<p>под.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • слухання слів різних тематичних груп і класифікація їх; • слухання-розпізнавання текстів різних жанрів: скоромовок, лічилок, віршів, невеликих оповідань, казок; • слухання-розуміння віршів, оповідань, казок, правил проведення ігор тощо; <p>Розвиток оперативної пам'яті: запам'ятовування рядків слів, сприйнятих на слух (до 8) та 2-4-рядкових віршів</p>	<p>міжмовними омонімами;</p> <p>групує слова за темами; розпізнає тексти різних жанрів, класифікує їх;</p> <p>зосереджено слухає текст і вміє співвіднести його малюнком;</p> <p>визначає про кого, що розповідається; хто головні герої; добирає заголовок; розуміє і виконує правила гри;</p> <p>запам'ятовує слова (до 8) і віршовані тексти (до 4 рядків), сприйняті на слух</p>
<p>2. Говоріння</p> <p><i>Діалогічне мовлення</i></p> <p>Розвиток умінь:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правильно відповідати на запитання вчителя; • відтворювати діалог під час інсценізації казок, вступати в рольову гру (за змістом казки). • вступати в соціальні контакти з однолітками й дорослими (будувати діалог), щоб: <ul style="list-style-type: none"> – познайомитись; 	<p>Учень (учениця):</p> <p>відповідає на запитання у зв'язку з темами, що вивчаються; сам запитує;</p> <p>відтворює діалог, вступає в рольову гру;</p> <p>уміє будувати діалог (4-5 реплік) з однолітками й дорослими, уживаючи етикетну лексику, слова звертання та мовленнєві формули у</p>

<ul style="list-style-type: none"> – запитати про когось, щось (одержати інформацію); – запитати дозволу; – повідомити про своє бажання щось зробити; – дізнатися, чи є той чи інший предмет, людина; – дізнатися, де хто живе, де знаходиться якийсь заклад (школа, аптека, супермаркет) як проїхати чи пройти; – запросити когось кудись, відмовитись від запрошення; – висловити своє ставлення до когось, чогось; – привітати із святом чи днем народженням; – запросити в гості, зустріти гостей 	<p>зв'язку з ситуаціями, які передбачають знайомство, одержання певної інформації, запрошення, привітання зі святом, побажання тощо</p>
<p style="text-align: center;"><i>Монологічне мовлення</i></p> <p>Розвиток та вдосконалення умінь:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дослівно переказувати прочитаний або сприйнятий на слух текст чи уривок; • розповідати напам'ять скоромовки, вірші, загадувати та відгадувати загадки; • розповідати за аналогією до 	<p>Учень (учениця):</p> <p>переказує прочитаний або сприйнятий на слух текст, в тому числі інструкції до ігор;</p> <p>розповідає напам'ять скоромовки, вірші, загадки;</p> <p>розповідає за аналогією до поданого зразка, а також за змістом</p>

<p>поданого зразка (прочитаного тексту);</p> <ul style="list-style-type: none"> розповідати за змістом малюнка, серією малюнків, малюнком і опорними словами тощо; розповідати про себе, свою родину, дім (квартиру), подругу (друга); давати характеристику (опис) когось, чогось 	<p>малюнків;</p> <p>розповідає (3-4 речення) про себе, свою родину, дім (квартиру);</p> <p>описує когось, щось (за аналогією)</p>
<p>3. Читання і письмо (букварний період)</p>	<p>Учень (учениця):</p>
<p>Ознайомлення з українським алфавітом (у порівнянні з російським). Знаходження букв, які відрізняються в обох мовах. Ознайомлення з буквами, однаковими за написанням, але різними за звуковим значенням.</p> <p>Букви Аа, Оо. Чітка вимова звуків, позначених цими буквами. Читання і письмо слів з такими буквами</p> <p>Букви Чч, Щщ. Звукове значення цих букв. Формування умінь правильної вимови слів із цими буквами під час читання.</p> <p>Буква Гг та її звукове значення. Правильна вимова слів із цією буквою</p>	<p>визначає букви, які пишуться однаково в обох мовах і мають однакове звукове значення та ті, які розрізняються за звуковим значенням, а також нові букви;</p> <p>правильно вимовляє голосні звуки [о], [а] на місці букв -а, -о у ненаголошених складах в процесі читання, дотримується наголосу, списує слова з цими буквами;</p> <p>твердо вимовляє звуки [ч], [шч] на місці букв ч, щ у процесі читання, дотримується наголосу, списує слова з цими буквами;</p> <p>правильно читає, наголошує та записує слова з буквою г на початку,</p>

під час читання; вимова закінчення -ого (синього).

Буква **Гг** та її звукове значення. Читання і письмо слів із цією буквою.

Буква **Іі** та її звукове значення. Формування умінь писати букву, позначати нею звук [i] у словах типу Іра, Іван, лінія та ін. Читання слів з буквою **Іі**.

Буква **и**. Розрізнення звукового значення букви **и** в російській і українській мовах. Тверда вимова приголосних перед **и** під час читання. Читання складів і слів з цією буквою, окремих і вжитих у реченнях.

Буква **Єє**. Звукове значення букви. Розрізнення букви **Є** (укр.) і букви **Э** (рос.) за першими елементами (в укр. мові перший елемент **С**).

Письмо великої і малої букви та слів з нею.

Буква **Ее**. Розрізнення звукового значення букви **Ее** у словах української і російської мов. Тверда вимова приголосних перед цією буквою під час читання.

в середині та в кінці слів та закінченні **-ого**;

вміє писати велику й малу букву **Гг**, з'єднувати її з іншими (нижнє поєднання), читає слова з цією буквою й запам'ятовує їх;

правильно пише велику й малу букву **Іі**;

вживає букву **Іі** під час письма (Іван, лінія);

правильно вживає букву **и** (на місці рос. **ы**) у словах, що звучать однаково: син, сир, риба та ін.;

твердо вимовляє приголосні перед **и** під час читання;

розрізняє букви **Є - Э** в українській і російській мовах, знає звукове значення букви, правильно пише і вживає букву **є** під час письма слів, речень;

правильно читає слова з буквою **є**;

розрізняє звукове значення букви **Ее** у словах української і російської мов, вживає букву **Ее** (на місці рос. **э**) у словах, що відрізняються цією буквою (*поэт* –

<p>Читання та письмо слів з буквою Ее.</p> <p>Буква Ї. Звукове значення букви. Вимова слів із кінцевими [й]–[йі]: урожай – урожаї. Читання слів із буквою ї на початку, в середині та в кінці слів.</p> <p>Письмо букви Ї. Зіставлення написання букв іі – її.</p> <p>Буквосполучення ьо. М'яка вимова приголосних перед о під час читання складів, слів. Читання слів із буквосполученням йо, ьо. Письмо таких слів.</p> <p>Апостроф. Формування умінь читати слова з апострофом (окремі і в текстах), уживати апостроф під час письма</p>	<p><i>поет, Эмма – Емма</i>);</p> <p>твердо вимовляє приголосні перед буквою Ее під час читання;</p> <p>знає звукове значення букви ї, правильно пише букву, читає і пише слова з цією буквою;</p> <p>м'яко і злито вимовляє звуки в складах з ьо в процесі читання (<i>льон, пеньок</i>); записує слова з ьо (на місці рос. <i>ё</i>) та йо (<i>Воробьёв – Воробйов</i>);</p> <p>правильно читає й наголошує слова з цими буквосполученнями.</p> <p>правильно вимовляє слова з апострофом під час читання, списує такі слова</p>
<p>Розвиток і вдосконалення читацьких умінь і навичок (післябукварний період)</p> <p>Розвиток умінь:</p> <p>читати чітко, правильно, свідомо, в міру швидко й голосно та розуміти прочитане.</p> <p>Розвиток умінь орієнтуватися в тексті:</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>читає правильно, цілими словами, розуміє прочитане (поскладово читає багатоскладові слова);</p>

<p>переглядати речення в тексті з метою визначення розділових знаків у кінці речень;</p> <p>інтонувати початок і кінець речення відповідно до розділових знаків, робити паузи перед комою в середині речення;</p> <p>знаходити за завданням учителя уривки та вибірково читати, знаходити діалоги, опис героїв тощо.</p> <p>Розвиток умінь працювати над текстом:</p> <p>ділити текст (з допомогою вчителя) на частини, добирати заголовки</p>	<p>орієнтується в тексті, дотримується пауз перед розділовими знаками в середині та в кінці речення;</p> <p>правильно інтонує початок і кінець речення;</p> <p>знаходить уривки, вибірково читає діалог, опис героїв тощо;</p> <p>ділить текст на частини, добирає заголовки</p>
<p>Розвиток умінь і навичок письма</p> <p>Розвиток навичок писати букви Іі, Єє, Її, Гг і вживати їх під час письма.</p> <p>Розвиток умінь уживати: букви е, є під час письма; букви ї – й; букву ь перед о (льон, синього); писати букву Гг, з'єднуючи її з іншими (нижнє поєднання); уживати апостроф.</p> <p>Розвиток умінь: правильно списувати слова, речення, невеликі</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>дотримується вимог до правильного оформлення записів у зошиті;</p> <p>вживає зазначені букви під час запису слів, які відрізняються такими буквами у російській і українській мовах;</p> <p>правильно вживає апостроф;</p> <p>правильно списує з дошки й підручника, перевіряє записане,</p>

<p>тексти з дошки і підручника та перевіряти правильність списаного, виправляти помилки.</p> <p>Розвиток умінь списувати слова, речення, невеликі тексти (3-4 речення) з голосу вчителя (диктування).</p> <p>Розвиток зорово-слухової й зорової пам'яті (зорово-слухові й зорові диктанти).</p> <p>Формування умінь записувати (на дошці і в зошитах) самостійно складені речення, записувати невеликі, колективно складені тексти 3-4 речення</p>	<p>виправляє помилки;</p> <p>списує й пише з голосу;</p> <p>запам'ятовує й записує сприйняті на слух та зором/лише зором слова й віршовані рядки (зорово-слухові диктанти у II семестрі : до 30-35 слів, 2-4 віршовані рядки);</p> <p>записує на дошці і в зошиті самостійно складені речення, колективно складені тексти</p>
--	---

II. Мовна лінія (протягом року)

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
<p>1.Лексичні знання</p> <p>Збагачення й активізація словникового запасу, обумовленого темами, визначеними у програмі (засвоєння до 8 слів чи словосполучень за 1 урок).</p> <p>Засвоєння слів-назв свого міста, села, кварталу, вулиці, національностей, їхніх мов: народ, росіяни, українці, українська мова, російська мова та ін.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>знає слова на теми, визначені програмою, й міжтемну лексику, і доречно вживає їх у процесі мовлення;</p> <p>знає слова: батьківщина, народ, росіяни, українці, та ін.) і доречно вживає їх;</p> <p>розуміє синоніми й антоніми,</p>

<p>Закріплення міжтемної лексики. Антоніми й синоніми. Добір антонімічних пар.</p> <p>Засвоєння найуживаніших синонімів і антонімів (без уживання термінів).</p> <p>Ознайомлення зі сталими народними висловами (<i>хліб-сіль, ласкаво просимо тощо</i>), а також найбільш уживаними прислів'ями і приказками.</p>	<p>добирає та вживає їх у мовленні;</p> <p>вживає (за допомогою вчителя) сталі народні вислови під час побудови речень;</p>
<p>2. Фонетичні знання й орфоепічні уміння</p> <p>Ознайомлення з термінами: звуки голосні, приголосні, тверді, м'які; склад, наголос;</p> <p>Закріплення й удосконалення орфоепічних умінь:</p> <p>голосні [о], [а], чітка вимова ненаголошених голосних звуків [о],[а]:<i>вода, колосок, каштан</i>;</p> <p>твердий звук [ч], вимова твердого приголосного звука [ч] та приголосних звуків, що позначаються буквою щ [шч]:<i>чашка, щука</i>;</p> <p>звук [г], вимова фрикативного звука [г] на початку і в середині слова (<i>голова, магніт</i>) та у закінченні -ого (<i>чорного, синього</i>);</p> <p>м'який звук [ц´], вимова м'якого</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>розуміє терміни і вживає їх під час відповідей;</p> <p>розрізняє голосні і приголосні, тверді і м'які приголосні звуки, визначає склад, наголос;</p> <p>правильно вимовляє голосні звуки української мови в процесі мовлення;</p> <p>твердо вимовляє звуки [ч] та [шч];</p> <p>вимовляє фрикативний звук [г], у тому числі й у закінченні -ого;</p>

<p>приголосного звука [ц']: <i>палець, кінець</i>; дзвінкі приголосні та чітка вимова їх у кінці та в середині слова; відсутність оглушення звука, що позначається буквою в після голосних [а] [о] та у кінці слів: (<i>a[ʏ]тобус,</i> <i>во[ʏ]к, сказа[ʏ], да[ʏ]</i>);</p> <p>вимова пом'якшених приголосних звуків [ж'], [ш'] перед і: <i>жінка, шість</i>;</p> <p>вимова м'яких подовжених звуків перед закінченням -я, -ю (<i>життя(-ю), знання (-ю), змагання (-</i> <i>ю)</i>);</p> <p>вимова твердих приголосних звуків [г], [к], [х] перед закінченням - и: <i>дороги, руки, вільхи</i>;</p> <p>вимова м'якого приголосного звуча [т'] у дієслівних формах на -уть, -ють, -ать, -ять; м'якого подовженого приголосного звука [ц':] у дієсловах на -ться: <i>сміє[ц':]а</i>, м'якого подовженого звуча [с':] у дієсловах на - шся: <i>сміє[с':]а</i>;</p> <p>вимова звуків [дж], [дз], [дз']: <i>бджоли, дзвінок, дзьоб</i>;</p> <p>вимова звука [й] у сполученнях [б'я], [п'я], [в'я], [м'я], що позначається апострофом: <i>б'я, п'я, в'я,</i> <i>м'я: голуб'ята, п'ять, в'яз, м'яч</i></p>	<p>вимовляє звук [ц'];</p> <p>чітко, не оглушуючи, вимовляє дзвінкі приголосні та нескладовий [ʏ];</p> <p>пом'якшено вимовляє приголосні [ж'], [ш'] перед [і]; правильно вимовляє м'які подовжені приголосні;</p> <p>твердо вимовляє звуки [г], [к], [х] перед -и;</p> <p>правильно вимовляє звуки [т'], [ц'а] у дієслівних формах -ть, -ться, -шся;</p> <p>вимовляє звуки [дж], [дз], [дз'];</p> <p>вимовляє звук [й] на місці апострофа у сполученнях <i>б'я, п'я,</i> <i>в'я, м'я</i> .</p>
---	--

<p>3.Граматичні уміння</p> <p>Закріплення й удосконалення граматичних умінь:</p> <p>ознайомлення з термінами: речення, крапка, кома, знак питання, знак оклику;</p> <p>розрізнення граматичних форм слів – різних частин мови у російській і українській мовах;</p> <p>уживання вказівних слів <i>цей, ця, це, ці; та, той, те, ті;</i> особових займенників (без терміна) <i>він, вона, воно, вони;</i> їх граматичних форм: <i>його, йому, їй, їй, їм; мене, тебе, мені, тобі, зі мною, з тобою</i> під час побудови речень;</p> <p>уживання прийменників (без уживання терміна) <i>до, біля, з, під, від, в, у</i> (у значенні <i>в</i>);</p> <p>засвоєння форм звертання (кличний відмінок: <i>Сергійку, Оксанко</i>) та інтонації речень із звертанням.</p> <p>Практичне ознайомлення з формами іменників (без уживання терміна):</p> <p>– закінчення -і (Давальний та Місцевий відмінок однини): <i>подарунок сестрі, мамі, росте на дереві;</i> чергування приголосних [г, к,</p>	<p>розуміє терміни: речення, крапка, кома, знак питання, знак оклику;</p> <p>розрізняє граматичні форми слів російської й української мов;</p> <p>правильно вживає вказівні слова та особові займенники у різних граматичних формах під час говоріння;</p> <p>вживає прийменники при побудові словосполучень, речень;</p> <p>правильно вживає форми звертання до однолітків та дорослих;</p> <p>правильно вживає зазначені граматичні форми слів – назв предметів – під час діалогічного й монологічного мовлення; змінює приголосні [г, к, х] і голосних [о, е, і] у найуживаніших словах і під час усного мовлення і на письмі;</p>
---	---

<p>х] на [з', ц', с'] перед -і: <i>дошка – на дошці, дорога – на дорозі</i>; голосні [і–о, і–е] під час словозміни та словотворення: <i>стіл – столик, село – сільський</i> (у найуживаніших словах);</p> <p>– закінчення -ою, -ею, -єю: <i>росте над дорогою, думає над задачею, йде з Надією</i>;</p> <p>– закінчення -и у деяких іменниках, ужитих у Називному відмінку множини: <i>сини, брати</i>;</p> <p>– закінчення -а(дерева);-ів(багато звірів);</p> <p>– закінчення -ах (у Місцевому відмінку множини з прийменником по): <i>по дорогах</i>;</p> <p>– іменники, які різняться родом у російській та українській мовах (<i>тополя, степ, біль</i>) та числом (двері, листя).</p> <p>Практичне ознайомлення з формами прикметників (без уживання терміна):</p> <p>закінчення -а, -я, -е, -є (Називний відмінок прикметників жіночого і середнього роду);</p> <p>закінчення -ому у прикметниках чоловічого і середнього роду (<i>хмари на блакитному (синьому) небі</i>);</p>	<p>розрізняє рід подібних у обох мовах іменників;</p> <p>уживає слова – назви ознак предметів у різних граматичних формах під час мовлення;</p>
--	---

<p>закінчення -ої, -ій, -ою у прикметниках жіночого роду (<i>біля широкої річки, на широкій річці, з веселою піснею</i>);</p> <p>закінчення -і у прикметниках множини (<i>високі гори, веселі пісні</i>);</p> <p>Практичне ознайомлення з формами дієслів (без уживання термінів):</p> <p>суфікс -в у дієсловах чоловічого роду минулого часу (не вживаючи термінів) <i>він читав, говорив</i>; закінчення -е, -є, -ить, -їть (<i>він пише, читає, ходить, стоїть</i>);</p> <p>закінчення -емо, -ємо, -имо, -їмо (<i>ми пишемо, читаємо, ходимо, стоїмо</i>)</p>	<p>правильно вживає слова – назви дій у різних граматичних формах під час діалогічного й монологічного мовлення</p>
---	---

Соціокультурна лінія

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
<p>Тарас Шевченко – видатний поет України. Володимир Даль – козак Луганський</p> <p>Народна культура свого краю: обереги (<i>хата, рушники, віночок і стрічки</i>), звичаї (<i>звичай зустрічати гостей, колядувати і щедрувати, розписувати писанки, співати веснянки</i>), свята (<i>Миколая, Новий рік</i>,</p>	<p>знає, хто такий Тарас Шевченко і розповідає його вірші; знає, хто такий Володимир Даль</p> <p>знає обереги, звичаї, щедрівки, колядки, веснянки, розповідає про свята;</p>

<p><i>Різдво, Великдень).</i></p> <p>Етикетна лексика і найуживаніші народні вислови (словесні формули етикетного характеру);</p> <p>розігрування соціальних ролей: учень – учитель, учень – бібліотекар, продавець – покупець, учень – перехожий і т.п.</p>	<p>знає етикетну лексику і вміє використовувати її;</p> <p>встановлює соціальні контакти в процесі розігрування різноманітних ролей на навчальну, соціально-побутову тематику, правильно використовує слово рубль у зв'язку з ціною товару (у магазині) (один рубль, 2-4 рублі, 5-10 рублів)</p>
--	--

3 клас

Відомості з мови і правопису

Сфери мовленнєвої діяльності:

- **особистісна** (Я, мої друзі. Знайомство. Дружба. Родина);
- **навчальна** (Класний колектив. Урок. Бібліотека);
- **соціально-побутова** (Дім (квартира). Магазины. Їдальня (шкільна).

Кав'ярня. Народні звичаї, свята, обряди);

- **природа** (Пори року. Погода. Доба. Рослинний і тваринний світ);
- **професійна** (Професії батьків та знайомих);
- **суспільна** (Місто. Село. Транспорт. Екскурсії. Театр).

I. Мовленнєва діяльність (протягом року)

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
1. Розвиток аудіативних умінь	
Розрізнення слів російської й української мов, які мають спільне лексичне значення, але деякі відмінності у вимові.	Учень /учениця : розрізняє слова української і російської мов ;

<p>Сприймання та розуміння з першого разу, в окремих випадках з другого, зміст усних завдань учителя, інструкції до вправ тощо.</p> <p>Слухання рядів слів, розрізнення і їх класифікація за певними ознаками (тематичними, лексичними, орфографічними, граматичними та ін.).</p> <p>Виховання уваги до неправильно вимовлених звуків, неправильно вжитих слів (росіянізмів), закінчень, перекручених слів тощо.</p> <p>Визначення слів із орфограмами у сприйнятих на слух реченнях, текстах.</p> <p>Розрізнення за інтонацією розповідних, питальних, окличних речень.</p> <p>Сприймання й розуміння з першого разу на слух змісту невеликих текстів.</p> <p>Визначення в текстах, сприйнятих на слух, образних слів, синонімів й антонімів, слів, ужитих у перенос-ному значенні, споріднених слів з експресивними</p>	<p>сприймає і розуміє завдання та інструкції, які дає учитель ;</p> <p>розуміє лексичне значення слів, класифікує їх;</p> <p>помічає і виправляє помилки у власному мовленні і однокласників ;</p> <p>визначає на слух слова з орфограмами;</p> <p>розрізняє розповідні, питальні, окличні речення ;</p> <p>розуміє зміст текстів, сприйнятих на слух, відповідає на тестові запитання за їх змістом ;</p> <p>визначає образні слова і вирази, слова з експресивними суфіксами, переносним значенням тощо;</p>
---	--

<p>суфіксами тощо.</p> <p>Визначення теми й основної думки сприйнятого на слух тексту, послідовності зображених подій.</p> <p>Розрізнення в текстах , сприйнятих на слух, діалогу і монологу (без уживання термінів)</p>	<p>визначає тему й основну думку тексту, послідовність зображених подій, явищ тощо;</p> <p>розрізняє в тексті діалог (розмова двох) і монолог.</p>
--	--

2. Говоріння

<p><i>Повторення та закріплення умінь, що формувалися у 2 класі.</i></p> <p>Культура усного мовлення.</p> <p>Закріплення умінь літературної вимови, форм звертання до однолітків і дорослих, етикетної лексики.</p> <p>Інтонація мовлення, темп, сила голосу (на матеріалі скоромовок, віршів, казок, опрацьованих у 2 класі); умінь вести діалог.</p> <p>Розвиток умінь говоріння у зв'язку із сферами мовленнєвої діяльності.</p> <p>Складання запитань і відповідей за змістом текстів, малюнків тощо. Пояснення значень слів.</p> <p>Розвиток умінь встановлювати соціальні контакти: вести діалог у</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>правильно вимовляє звуки української мови;</p> <p>ввічливо звертається до дорослих і однолітків;</p> <p>вживає етикетну лексику;</p> <p>вибирає потрібний тон, силу голосу, темп мовлення;</p> <p>вступає в діалог і підтримує його;</p> <p>правильно інтонує речення (репліки) у процесі усного мовлення;</p> <p>запитує й відповідає на запитання, пояснює значення слів;</p> <p>вступає в соціальні контакти, розпочинає діалог і підтримує його;</p>
---	--

<p>зв'язку з ситуаціями, що виникають у класі, та уявними (на улиці, у транспорті, в магазині, аптеці, бібліотеці тощо), а також за ситуативними малюнками.</p> <p>Дослівне й вибіркоче переказування невеликих текстів, сприйнятих на слух чи прочитаних самостійно.</p> <p>Формування умінь розповідати за окремим малюнком і серією, ситуацією (розповідь, опис , міркування), а також розповідати про себе, свою родину, подругу чи друга.</p>	<p>переказує дослівно і вибірково (уривки) невеликі тексти, сприйняті на слух чи прочитані;</p> <p>розповідає за окремим малюнком чи серією малюнків, за ситуацією в класі; розповідає про себе, свою родину, друзів тощо.</p>
<p>3. Читання (на уроках мови)</p>	
<p>Читання вголос та мовчки художніх , науково – популярних та навчальних текстів (завдань, приміток, словників, таблиць, опорних схем) і розуміння їх.</p> <p>Розвиток умінь :</p> <p>читати мовчки й розуміти прочитане завдання, інструкцію, схему, текст вправи;</p> <p>читаючи мовчки, швидко знаходити «зайві» слова в логічному ряду, групувати слова за певними ознаками;</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>читає мовчки і вголос художні та навчальні тексти і розуміє завдання, інструкції, схеми;</p> <p>класифікує слова за певними ознаками;</p>

<p>читати речення тексту без розділових знаків, здогадуючись (за змістом), які це речення за інтонацією, встановлювати межі речень та правильно інтонувати їх ;</p> <p>читаючи мовчки, знаходити в тексті слова з орфограмами, синоніми й антоніми, споріднені й багатозначні слова тощо, речення відповідного типу;</p> <p>доповнювати прочитане речення словами відповідно до змісту; читаючи, змінювати слова, подані в дужках, замінювати слова синонімами чи антонімами тощо.</p>	<p>встановлює межі речень та правильно інтонує їх;</p> <p>знаходить у тексті слова з орфограмами, синоніми й антоніми, споріднені й багатозначні слова тощо;</p> <p>читає речення тексту без розділових знаків; визначає речення, різні за інтонацією і метою висловлювання, правильно інтонує їх;</p> <p>доповнює прочитане речення, вживає у потрібній граматичній формі, замінює окремі слова синонімами чи антонімами.</p>
--	--

4. Письмо. Техніка письма й культура оформлення записів у зошиті

<p>Культура писемного мовлення. Вимоги до ведення зошитів, культури записів.</p> <p>Повторення рукописних букв <i>Іі, Єє, Її, Гг</i>. Письмо слів з буквами <i>і, и, е, є, г, ьо</i>, апострофом, ужитими окремо і в реченнях.</p> <p>Удосконалення вмінь списувати тексти прозові й віршовані з різними розділовими</p>	<p>Учень / учениця :</p> <p>знає вимоги до ведення зошитів і культури записів і застосовує знання й уміння, щодо культури записів;</p> <p>вживає букви <i>и, І, Ее, Єє, Її, Гг, ьо</i>, апостроф під час письма;</p> <p>списує прозові й віршовані тексти без пропусків і заміни букв українського алфавіту російським,</p>
---	--

<p>знаками, діалогом та правильно розміщувати їх на сторінці зошита.</p> <p>Записувати з пам'яті (зорові диктанти), з голосу вчителя (35 – 55 слів).</p> <p>Розвиток швидкості письма. Письмо під рахунок.</p>	<p>дотримується культури запису;</p> <p>записує з пам'яті та з голосу вчителя;</p> <p>списує, дотримуючись вимог до швидкості письма.</p>
--	---

5. Розвиток письмового мовлення

<p>Формування умінь самостійно записувати слова з вивченими буквами, що є іменами дітей чи дорослих, назвами продемонстрованих предметів, малюнків;</p> <p>складати й записувати речення за малюнком, опорними словами, на задану тему тощо;</p> <p>формулювати й записувати запитання за змістом тексту, малюнка, а також відповіді на запитання;</p> <p>відновлювати деформований текст і записувати його;</p> <p>колективно записувати переказ (на дошці і в зошитах);</p> <p>записувати (на дошці і в зошитах) колективно складений текст за поданим чи колективно</p>	<p>самостійно записує імена дітей та дорослих, слова – назви предметів;</p> <p>складає й записує речення за малюнком, опорними словами, на задану тему;</p> <p>формулює й записує запитання за змістом тексту, малюнка та відповіді на них;</p> <p>відновлює деформований текст;</p> <p>колективно записує переказ;</p> <p>складає й записує текст за колективно складеним планом, малюнком і заголовком, малюнком і</p>
--	--

<p>складеним планом, малюнком і заголовком, малюнком і поданим планом, малюнком і опорними словами тощо;</p> <p>удосконалювати текст: знаходити слова, що повторюються, і замінювати їх синонімами та іншими словами.</p>	<p>опорними словами;</p> <p>удосконалює (редагує) створений чи поданий текст.</p>
---	---

II. Мовна лінія

1. Звуки і букви. Норми літературної вимови та правопису

<p>Розвиток уявлень про різноманітність мов, українську і російську мови як споріднені, спільне й відмінне в них (на прикладах лексики, вимови, алфавіту тощо).</p> <p>Відомості з мови й правопису.</p> <p>Повторення й активізація знань про речення, розділові знаки в кінці речень, їх інтонуювання та текст як групу речень, пов'язаних між собою одним змістом (темою) і логічно.</p> <p>Звуки слова. Норми вимови. Правопис.</p> <p>Позначення звуків на письмі буквами. Український алфавіт. Уміння швидко відшукати слова в навчальному словнику,</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>знає, що у світі існує багато мов, що українська і російська – споріднені мови ;</p> <p>знає український алфавіт, вміє позначати звуки відповідними буквами;</p> <p>уміє користуватися словником;</p> <p>знає терміни: голосний звук, приголосний звук, склад, наголос;</p> <p>позначає голосні звуки, знає про відмінності у їх позначенні в українській та в російській мовах;</p> <p>правильно вживає букви і, и, е, є,</p>
---	---

<p>користуючись алфавітом.</p> <p>Ознайомлення і засвоєння термінів: голосний, приголосний звук, склад, наголос.</p> <p>Голосні звуки. Позначення їх буквами. Склад.</p> <p>Наголос. Ознайомлення зі словами, у яких наголос не збігається в українській і російській мовах (<i>дóшка, топóля, дрóва</i>). Розвиток умінь правильно наголошувати такі слова.</p> <p>Приголосні звуки і позначення їх буквами .</p> <p>Звуки [г] і [ґ], позначення їх буквами г, ґ.</p> <p>Тверді і м'які приголосні звуки. Удосконалення навичок твердої вимови звуків [ч], [шч] та [б], [п], [в], [м], [ф], [р] (у кінці слів).</p> <p>Розвиток умінь правильно вимовляти звук [ц']. Уживання м'якого знака для позначення м'якості звука [ц'] і його</p>	<p>ї під час письма;</p> <p>знає слова, наголос у яких не збігається в російській та українській мовах; правильно наголошує такі слова;</p> <p>правильно вимовляє і позначає на письмі зазначені приголосні звуки;</p> <p>правильно вимовляє звуки [г] і [ґ] і позначає їх на письмі;</p> <p>розрізняє тверді і м'які приголосні;</p> <p>диференціює тверді і м'які приголосні в російській та українській мовах;</p> <p>правильно вимовляє звуки [ч], [шч] та [б], [п], [в],[м], [ф],[р] у кінці слів.</p> <p>м'яко вимовляє звук [ц'] і використовує м'який знак на позначення м'якості звука [ц'] у кінці слів;</p> <p>не вживає на письмі ь після твердих б, п, в, м, ф та р (у кінці слова), а також ж, ч, ш;</p> <p>робить звуковий аналіз слів</p>
--	--

<p>відсутність після букв, що позначають тверді приголосні звуки б, п, в, м, ф та р (у кінці слова), ж, ч, ш.</p> <p>Використання м'якого знака для позначення м'якості приголосних звуків перед голосним [о]. Розвиток умінь робити звуковий аналіз слів з ь перед о та правильно писати їх, переносити з рядка в рядок.</p> <p>Вимова і письмо слів із буквосполученням йо. Звуковий аналіз таких слів. Перенос їх з рядка в рядок.</p> <p>Подовження м'яких приголосних звуків і позначення цього явища на письмі. Уміння правильно вимовляти й писати слова з подовженими приголосними, переносити їх з рядка в рядок</p> <p>Пом'якшення твердих приголосних звуків перед голосним [і]. Розвиток умінь вимовляти, слухати й чути пом'якшені звуки.</p>	<p>та вживає сь для позначення м'якості приголосних перед о; правильно переносить слова з м'яким знаком перед о; перед о; правильно переносити слова з м'яким знаком перед о;</p> <p>робить звуковий аналіз слів та вживає ь для позначення м'якості приголосних перед о; правильно переносить слова з м'яким знаком перед о;</p> <p>правильно вимовляє і пише слова з буквосполученням йо, робить звуковий аналіз таких слів; розуміє, що буквосполучення йо становить склад, який при переносі слів розривати не можна</p> <p>правильно вимовляє подовжені м'які приголосні і позначає їх на письмі двома буквами;</p> <p>вимовляє тверді приголосні перед [и], зокрема у граматичних формах (<i>руки, дороги</i>), та пом'якшені</p>
---	--

<p>Вживання букв и, і після г, к, х та ж, ч, ш, щ. Уміння правильно вимовляти й писати слова з ними, орієнтуючись на вимову.</p> <p>Апостроф. Розвиток умінь вживати апостроф після букв б, п, в, м, ф, р перед я, ю, є, ї, що позначають два звуки, переносити слова з апострофом.</p> <p>Робота з орфографічним словником. Формування умінь користуватися ним для перевірки написання слів.</p>	<p>перед і(<i>жінка, шість</i>);</p> <p>вживає на письмі після букв на позначення пом'якшених та твердих приголосних букви і, и, орієнтуючись на вимову;</p> <p>робить звуковий аналіз слів з апострофом, вживає апостроф на позначення звука [й] перед [а, о, у, і], що на письмі позначаються буквами я, ю, є, ї;</p> <p>знаходить в орфографічному словнику потрібне слово.</p>
<p>2. Слово. Номінативне та лексичне значення слова</p>	
<p>Слова , що називають предмети, їхні ознаки, дії. Складання рядів слів, за цими ознаками. Збагачення мовлення учнів такими словами.</p> <p>Слова, що служать для зв'язку з іншими: прийменники під, над, з, біля (кого), в (у), на , сполучники (і, а, але, що, щоб) (без використання термінів).</p> <p>Формування умінь вживати їх для зв'язку слів під час побудови речень.</p> <p>Робота з перекладним українсько – російським словником.</p>	<p>знає, що в кожній мові назви предметів, їхні ознаки, дії, кількості тощо названо словом (складає ряди таких слів),</p> <p>знає слова, які служать для зв'язку з іншими ; вживає такі слова для зв'язку з іншими у реченні;</p> <p>вміє знайти потрібне слово в перекладному словнику, щоб довідатися про його значення;</p>

<p>Спостереження за лексичним значенням слова.</p> <p>Розрізнення слів, близьких за звучанням , але різних за значенням у російській та українській мовах.</p> <p>Спостереження за мотивованим значенням слова. Походження деяких слів, назв міст, імен.</p> <p>Спостереження за випадками багатозначності слова.</p> <p>Слова, близькі за значенням (синоніми).</p> <p>Розвиток умінь самостійно добирати слова, близькі за значенням, із групи поданих слів, скласти ряди синонімів (3 – 4 слів).</p> <p>Слова, протилежні за значенням (антоніми). Добір антонімічних пар.</p> <p>Словники синонімів і антонімів, перекладні та тлумачні словники.</p>	<p>пояснює лексичне значення слів;</p> <p>розрізняє значення схожих за звучанням, але різних за значенням слів української і російської мов (<i>луна – эхо, чоловік – муж, місто – город, город - огород</i>);</p> <p>знає, чому слово так називається (слова, значення яких умотивоване; <i>підберезовик, підвіконня</i>); знає про походження деяких слів ;</p> <p>розрізняє слова, які мають одне значення, і багатозначні;</p> <p>добирає синоніми й антоніми самостійно і за допомогою словників;</p> <p>складає ряди синонімів; добирає з ряду синонімів найбільш влучний;</p> <p>добирає антонімічні вправи;</p> <p>користується словниками (тлумачним, синонімів і антонімів) при доборі синонімів чи антонімів для з’ясування значення слова.</p>
<p>3. Будова слова . Правопис</p>	

<p>Засвоєння термінів: основа слова, закінчення, корінь, префікс, суфікс, споріднені (спільнокореневі) слова.</p> <p>Основа слова і закінчення (форма слова). Їх графічне позначення. Роль закінчень у слові. Змінювання закінчень у зв'язку з запитаннями (на прикладі словосполучень). Залежність закінчень від твердості-м'якості кінцевого приголосного (<i>школа – школою, земля – землею</i>). Розрізнення закінчень у словах української і російської мов.</p>	<p>знає і вживає терміни: основа слова, закінчення, корінь, префікс, суфікс, споріднені (спільнокореневі) слова;</p> <p>визначає основу і закінчення; змінює закінчення слова у зв'язку з іншим;</p> <p>розрізняє закінчення у подібних словах української і російської мов;</p>
<p>Корінь слова і його графічне позначення.</p> <p>Споріднені слова. Розвиток умінь добирати їх, групувати (за спорідненістю). Розвиток умінь розрізняти споріднені слова і слова, близькі за значенням (синоніми), форму слова й споріднені слова.</p>	<p>визначає корінь слова;</p> <p>добирає споріднені слова;</p> <p>розрізняє споріднені слова і слова, близькі за значенням; форму слова і споріднені слова;</p>
<p>Спостереження за чергуванням голосних і приголосних звуків у корені слова. Розвиток умінь змінювати звуки [о, е – і] та [г, к, х] на [з', ц', с'] при словозміні і</p>	<p>знає про чергуванням кінцевих звуків основи [г, к, х – з', ц', с'] та [о, е – і] в корені при зміні слів і словотворенні;</p> <p>змінює зазначені звуки (голосні</p>

<p>словотворенні.</p>	<p>і приголосні) при словозміні та словотворенні;</p>
<p>Складові основи: корінь, префікс, суфікс і їх графічне позначення.</p> <p>Суфікс. Спостереження за зміною значення чи відтінків у значенні, яких надають суфікси: продавати – продавець, дівчина – дівчинка. Суфікси пестливості, ласкавості -еньк-, -есеньк-, -ісіньк- та згрубілості -езн-, -енн-, -ище- (<i>величезний, сташенний, вовчище</i>). Творення споріднених слів за допомогою суфіксів. Розвиток умінь правильно вимовляти й писати суфікси: -ець-, -ськ-, -зьк-, -цьк-. Правильне наголошування слів з суфіксом -еньк- (<i>маленький</i>) і суфіксами -ськ-, -цьк-, -зьк-.</p>	<p>визначає корінь, префікс і суфікс у словах;</p> <p>розуміє і пояснює відтінки та нове значення, яке надають суфікси словам (<i>продавати – продавець</i>);</p> <p>утворює споріднені слова за допомогою суфіксів;</p> <p>правильно вимовляє і пише слова із суфіксами;</p> <p>правильно наголошує та записує слова з суфіксами -еньк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-: <i>маленький, російський, український</i>;</p>
<p>Префікс. Спостереження за роллю префіксів у словах. Творення споріднених слів за допомогою префіксів. Увага до їх значення.</p> <p>Правопис префіксів роз-, без-, з-(с-).</p> <p>Апостроф після префіксів.</p>	<p>розуміє і пояснює значення слів, які надають їм префікси;</p> <p>утворює споріднені слова за допомогою префіксів;</p> <p>правильно пише префікси роз-, без-, з-(с-);</p> <p>вживає апостроф після префіксів перед я, ю, є, ї;</p> <p>розрізняє однозвучні префікси і</p>

<p>Розрізнення префіксів та прийменників (практично).</p>	<p>прийменники;</p>
<p>Правопис приголосних у корені слова: ненаголошені голосні звуки [e], [и];</p>	<p>розпізнає ненаголошені [e], [и] в корені, вибирає перевірні з ряду споріднених слів і правильно пише такі слова;</p> <p>розпізнає глухі та дзвінкі приголосні; правильно вимовляє слова із дзвінкими приголосними; перевіряє написання одзвінчених шляхом зміни слова під час письма;</p>
<p>Правопис слів типу <i>сонце, серце, чесний</i>.</p>	<p>розрізняє написання слів зі спрощенням приголосних у російській та українській мовах, правильно пише такі слова;</p>
<p>Правопис слів типу <i>клас, група, колектив</i>.</p>	<p>записує слова без подвоєння, орієнтуючись на вимову;</p>
<p>4. Синтаксичні відомості. Пунктуація.</p>	
<p>Розповідне, спонукальне, крапка, кома, знак оклику; питальне, окличне речення; знак питання, знак оклику; підмет, присудок, другорядні члени. Ознайомлення з термінами та їх засвоєння.</p> <p>Види речень за метою висловлювання (і за інтонацією). Звертання в спонукальних реченнях. Кома при звертанні. Окличні</p>	<p>володіє термінами: речення, розповідне, питальне, спонукальне, окличне речення; крапка, кома, знак питання, знак оклику; підмет, присудок, другорядні члени;</p> <p>уживає речення, різні за метою висловлювання й інтонацією, в</p>

<p>речення. Розділові знаки в кінці речень залежно від інтонації.</p> <p>Речення-репліки.</p> <p>Стверджувальні й заперечні слова-речення (<i>Так. Ні.</i>), спостереження за вживанням таких речень у діалозі.</p> <p>Розвиток умінь вживати речення, різні за метою висловлювання й інтонацією, щоб розповісти, одержати інформацію про когось, щось, місце, час дії, спонукати когось до якоїсь дії, вживання речень-реплік у діалогах.</p>	<p>усному монологічному мовленні і правильно оформляє їх на письмі;</p> <p>уживає речення-репліки, стверджувальні й заперечні слова (<i>так, ні</i>) в діалогах;</p> <p>вживає речення, різні за метою висловлювання, з комунікативною метою;</p>
<p>Розвиток умінь будувати речення різних видів з уживанням сталих народних виразів (фразеологізмів).</p>	<p>будує речення, вживаючи сталі народні вирази;</p>
<p>Головні (підмет і присудок) та другорядні члени речення (без засвоєння термінів). Речення, що складаються тільки з головних членів (не поширені). Формування умінь складати такі речення й поширювати їх</p>	<p>визначає головні члени речення;</p> <p>складає і поширює речення тощо;</p>
<p>5. Текст</p>	
<p>Активізація знань про текст та його структуру, тему та основну думку, добір заголовка. Спостереження за способами зв'язку</p>	<p>знає основні ознаки тексту;</p> <p>визначає тему й основну думку тексту, добирає заголовок;</p> <p>відновлює деформований текст;</p>

між реченнями. Уміння використовувати їх у процесі складання власних текстів.	визначає способи зв'язку між реченнями тексту; будує текст, використовуючи одержані знання;
Поділ тексту на логічно завершені частини. Абзац. Структура і план тексту.	ділить текст на логічно завершені частини, складає план тексту;
Типи текстів (розповідь, опис, міркування). Особливості їх будови.	розрізняє тексти-розповіді, описи, міркування, знає, як розпочинається вступ у тексті-описі і як закінчується такий текст; складає тексти різних типів;
Спостереження за оформленням на письмі тексту з діалогом. Уміння правильно списувати такі тексти.	визначає в тексті діалог; списує тексти з діалогом;
Коллективне складання текстів різних типів (усно й письмово) за опорними словами, малюнками, даним початком і т.п.	колективно складає тексти різних типів

III. Соціокультурна лінія

Закріплення і розширення знань, одержаних у 2 класі про свій рідний край: міста, селища, вулиці, театри	знає, назву свого міста та селища, назви вулиць, театрів
Визначні українські письменники – Тарас Шевченко, Леся Українка.	знає імена українських письменників та письменників свого краю
Письменники рідного краю.	знає народні символи, обереги й

<p>Культура свого краю та українська культура: народні символи та обереги, пошана батьків, шаноблива форма звертання.</p> <p>Народні звичаї, зустріч Різдва, страви, колядки, щедрівки, Великдень, писанки і писанкарство, закликання весни, обрядове печиво, веснянки. Дитячі ігри-співанки.</p> <p>Етикетна лексика, словесні форми на вираження привітання й прощання, побажання, доброзичливості.</p> <p>Встановлення соціальних контактів з однолітками й дорослими у зв'язку з різними життєвими обставинами (<i>на пошті, у магазині, бібліотеці, у театрі, на вулиці, у транспорті тощо</i>)</p>	<p>розповідає про них;</p> <p>знає шанобливу форму звертання до батьків і до дорослих і вміє саме так звертатися до них;</p> <p>знає народні звичаї зустрічати Різдво, Новий рік, засівання, щедрівки, колядки;</p> <p>знає, як закликають весну, веснянки, дитячі ігри навесні;</p> <p>вживає етикетну лексику і словесні формули на вираження привітання, прощання, подяки, вибачення, прохання, побажання тощо;</p> <p>вміє встановлювати соціальні контакти: (розігрувати ролі) <i>учень – учень, учень – учитель, учень – бібліотекар, учень – перехожий, продавець – покупець</i></p>
--	---

4 клас

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до предметних результатів
I. Мовленнєва діяльність (протягом року)	
1. Аудіативні уміння	
<p>Розвиток умінь слухати-розуміти українське мовлення, помічати неправильно вимовлені</p>	<p>Учень/учениця: зосередження слухає українське мовлення, помічає неправильно</p>

<p>звуків, слова, виправляти їх у власному мовленні та в однокласників.</p> <p>Сприймання і розуміння з одного прослуховування змісту інструкцій, завдань, текстів.</p> <p>Розпізнавання в текстах, сприйнятих на слух, образних слів, народних висловів, синонімів і антонімів та слів, ужитих у переносному значенні.</p> <p>Розпізнавання сприйнятих на слух речень, різних за метою висловлювання, інтонацією, з однорідними членами, звертанням.</p> <p>Визначення теми основної думки у сприйнятих на слух текстах (з одного причитування).</p> <p>Розпізнавання на слух слів – різних частин мови.</p> <p>Розрізнення закінчень у подібних лексемах російської та української мов (<i>на дереве – на дереві, над землєю – над землею</i>)</p>	<p>вимовлені слова, виправляє помилки;</p> <p>розуміє зміст завдань, текстів з одного прослуховування;</p> <p>розпізнає в текстах образні слова й народні вислови, синоніми й антоніми, слова, вжиті у переносному значенні.</p> <p>розпізнає на слух речення, різні за метою висловлювання й за інтонацією, й однорідними членами;</p> <p>розпізнає речення зі звертаннями, місце звертання в реченні;</p> <p>визначає в тексті, сприйнятому на слух, тему й основну думку;</p> <p>розпізнає у сприйнятих на слух реченнях слова, що належать до різних частин мови;</p> <p>розрізняє закінчення у подібних лексемах російської та української мов.</p>
<p>2. Говоріння</p>	
<p>Розвиток умінь відтворювати та будувати діалог на основі</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>Уміє відтворити діалог; буде</p>

<p>сприйнятого на слух чи прочитаного тексту, а також створеної в класі реальної чи уявної ситуації мовлення (5-6 реплік на кожного).</p> <p>Мовленнєвий етикет та прийняті словесні формули на вираження радості, здивування, побажання, ствердження чогось, чи заперечення, сумніві, припущення, одержання дозволу тощо.</p> <p>Вживання мовленнєвих формул, щоб передати своє ставлення до почутого чи висловленого в процесі діалогу.</p> <p>Найуживаніші в народні вислови.</p> <p>Українська термінологічна лексика.</p> <p>Уживання та виправлення неправильно вимовлених чи вжитих слів у процесі власного мовлення та</p>	<p>діалог за змістом тексту і за уявної чи створеної в класі ситуацією</p> <p>Знає правила українського мовленнєвого етикету й етикету лексику;</p> <p>Використовує мовленнєві формули, будуючи діалоги за створеними ситуаціями щоб: висловити своє ставлення до почутого; уточнити почуте; висловити припущення, здивування, недовіру; висловити підтвердження, згоду/незгоду, заперечення, задоволення/незадоволення і т.д.;</p> <p>використовує у процесі мовлення найуживаніші народні вислови;</p> <p>використовує терміни під час відповіді на запитання змови;</p> <p>самостійно виправляє допущені у мовленні власні помилки та помилки однокласників;</p> <p>переказує текст дослівно чи вибірково;</p>
--	---

<p>мовлення своїх однокласників;</p> <p>Переказування тексту чи епізоду з тексту за завданням учителя;</p> <p>Розповідь за малюнком, опорними словами, малюнку і колективно складеним планом, даним початком тощо.</p>	<p>складає усно тексти за завданням учителя, малюнком, опорними словами, тощо.</p>
--	--

3. Читання

<p>Розвиток умінь:</p> <p>читати в голос тексти різних жанрів;</p> <p>читати мовчки й орієнтуватися в навчальних текстах: назві параграфів, завданнях, текстах вправ, зразках, примітках, поясненнях, довідниках, словничках;</p> <p>читати вибірково і групувати слова за лексичними, граматичними чи орфографічними ознаками, знаходити зайві слова в логічному ряду;</p> <p>читати в голос, правильно інтонувати речення, зокрема з однорідними членами;</p> <p>читати речення тексту, додаючи чи змінюючи закінчення, вставляючи або замінюючи слова відповідно до поставлених завдань з</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>читає в голос і розуміє прочитане;</p> <p>читає мовчки, знаходить потрібне завдання чи вправу в підручнику, словничок, примітку, зразок і т.п.;</p> <p>читає і групує слова за лексичними, граматичними чи орфографічними ознаками;</p> <p><i>знаходить зайві слова в логічному ряду;</i></p> <p>правильно інтонує речення під час читання вголос;</p> <p>дочитує закінчення чи змінює їх, додає пропущені чи замінює їх.</p>
---	---

МОВИ	
4. Письмо	
<p>Техніка письма й культура оформлення записів у зошитах.</p> <p>Застосування умінь з російської мови що стосуються техніки письма й культури оформлення записів, на сторінці зошита з української мови</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>Застосовує вміння з техніки письма й культури оформленні записів у зошитах.</p>
Писемне мовлення	
<p>Розвиток умінь:</p> <p>підписувати зошит, ім'я, прізвище у родовому відмінку <i>(без уживання терміну)</i> ;</p> <p>складати і записувати речення, різні за метою висловлювання й інтонацією, речення з однорідними членами;</p> <p>складати і записувати тексти різних типів (6-7 речень) за малюнком, опорними словами, планом, спостереженнями тощо;</p> <p>складати й записувати переказ (на дошці і в зошитах);</p> <p>писати оголошення, привітання, записку, лист (колективно і самостійно);</p> <p>удосконалювати записаний текст, замінювати слова, що повторюються, синонімами,</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>правильно підписує свій зошит;</p> <p>складає і записує речення, різні за метою висловлювання, речення з однорідними членами;</p> <p><i>складає і записує тексти різних типів, за малюнком, опорними словами, планом тощо;</i></p> <p>складає і записує переказ;</p> <p><i>уміє написати оголошення, привітання, записку, лист, СМС-повідомлення товаришеві, батькам;</i></p> <p><i>удосконалює власний текст;</i></p>

<p>займенниками тощо; списувати слова, речення, тексти с дошки, підручника; писати з гласу (словникові, вибіркові, текстові диктанти, а також зорові, зорові-слухові диктанти)</p>	<p>списує без помилок; пише різні види диктантів дотримуючи правил правопису.</p>
---	---

II. Відомості з мови і правопису

Повторення, закріплення знань і умінь з мови та правопису засвоєних у 3-му класі

<p>Норми української літературної вимови; вживання букв <i>і, и, е, є, ї, г</i>; вживання м'якого знака; вживання апострофа; вживання на письмі ь, у тому числі й перед о, після ц (у кінці слів) й відсутність ь після губних та шиплячих; вживання ь у суфіксах -ськ-, - цьк-; вживання на письмі апострофа; позначення на письмі подовжених м'яких приголосних двома буквами; спрощення у групах приголосних; написання ненаголошених <i>е, и</i></p>	<p>Учень/учениця: знає норми української літературної вимови; вживає під час письма букви українського алфавіту; вживає ь для позначення м'якості звука [ц'], не вживає після букв <i>б, п, в, м, ф, р</i>, та <i>ж, ч, ш</i> у кінці слів; правильно вимовляє и пише слова із суфіксами -ськ-, -цьк-; вживає апостроф на позначення звука [й] (після твердих приголосних) у корені й після префіксів; правильно позначає на письмі м'які подовженні звуки; правильно пише слова, у яких в українській мові букви не подвоюються та слова зі спрощеними приголосними; правильно пише слова з ненаголошеними <i>е, и</i></p>
--	---

в корені слова.	
Текст	
<p>Актуалізація і розширення знань про текст та його структуру.</p> <p>Визначення теми та основної думки тексту.</p> <p>Заголовок.</p> <p>Поділ тексту на логічно завершенні частини.</p> <p>Переказування текстів різних типів (усно). Колективне складання і запис текстів-міркувань на правописні теми, про характер і вчинки героя прочитаного твору тощо.</p> <p>Діалог як вид тексту.</p> <p>Розвиток умінь складати тексти (усно й на письмі) різних типів з опорними словами, словами і малюнком, малюнком і планом, даним початком і малюнком тощо.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>знає, що таке текст, які бувають його типи;</p> <p>визначає тему й основну думку тексту;</p> <p>добирає заголовок;</p> <p><i>знаходить слова, що служать засобами зв'язку між реченнями тексту;</i></p> <p>переказує (усно) різні тексти;</p> <p><i>колективно складає і записує тексти-міркування;</i></p> <p><i>Спостерігає й аналізує тексти-діалоги (вірші, народні пісні).</i></p>
Речення	
<p>Речення і словосполучення. Головне і залежне слово у словосполучення.</p> <p>Головні (підмет і присудок) та другорядні члени речення. Їх зв'язок із підметом та присудком.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>розрізняє словосполучення і речення;</p> <p>ставить питання від головного до залежного слова у словосполученні; аналізує. Словосполучення в реченні</p>

<p>Поширення речень, що складаються лише з головних членів, другорядними членами.</p> <p>Розвиток умінь складати речення за схемами, малюнками, доповнювати речення за питаннями, визначати головні члени речення встановлювати за допомогою питань зв'язок між словами в реченні.</p> <p>Види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Звертання у спонукальних реченнях. Кома при звертанні. Окличні речення. Розділові знаки в кінці речень залежно від інтонації. Використання різних видів речень з комунікативною метою.</p> <p>Речення-репліки, їх уживання в діалогах.</p> <p>Використання найпростіших народних висловів, фразеологізмів (без уживання терміна) при побудові речень. Формування умінь доречно вживати їх у власному мовленні.</p> <p>Речення з однорідними членами, з сполучниками <i>і, а, але, та</i></p>	<p>(встановлює зв'язок слів у реченні);</p> <p>визначає головні і другорядні члени речення; встановлює зв'язок між ними;</p> <p>поширює речення другорядними членами;</p> <p>складає речення поширює їх; встановлює зв'язок між словами в реченні;</p> <p>правильно інтонує речення – різні за метою висловлювання й інтонацією та становить потрібні розділові знаки; правильно записує спонукальні речення;</p> <p>вживає речення різних видів, щоб повідомити, запитати, спонукати до дії;</p> <p><i>спостерігає за реченнями-репліками в діалозі, вживає репліки під час побудови діалогу;</i></p> <p><i>будує речення, вживаючи найпростіші фразеологізми (накивати п'ятами, теревені правити тощо);</i></p> <p>поширює речення однорідними</p>
--	--

<p>у значенні але та без них. Розділові знаки в таких реченнях.</p> <p>Однорідні головні та другорядні члени речення. Спостереження за вживанням однорідних членів речення в текстах. Поширення речень однорідними членами. Поєднання однорідних членів речення за допомогою інтонації та сполучників (без уживання терміна), і, та, але, а. Кома перед а, але, та у значенні але.</p> <p>Розвиток умінь будувати речення з однорідними членами, вживати їх, розповідаючи про побачене, почуте, правильно інтонувати їх.</p> <p>Складне речення.</p> <p>Конструювання складних речень (із двох простих) за зразком, графічною схемою тощо. Сполучники і, що, щоб, бо. Кома перед сполучниками.</p>	<p>членами; складає речення з однорідними членами зі сполучниками та без них; правильно інтонує речення з однорідними членами;</p> <p>поширює речення однорідними членами; вживає кому перед сполучниками і (якщо він повторюється), а, але, та (в значенні але);</p> <p>будує речення з однорідними членами у власних текстах тощо;</p> <p>будує складне речення (з двох простих) за зразком, графічною схемою тощо зі сполучниками і, що, щоб, бо.</p> <p>Ставить кому перед сполучниками</p>
---	---

Слово – частина мови.

<p>Слово – частина мови.</p> <p>Іменник, прикметник, дієслово, займенник, числівник, прислівник, вживання сполучників, прийменників</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>Знає терміни на позначення частин мови;</p> <p>користується термінологією під</p>
--	---

<p>та частки не. Уміння їх розрізняти.</p> <p>Засвоєння термінів, уміння їх уживати під час усних відповідей.</p> <p>Збагачення мовлення учнів словами – різними частинами мови</p>	<p>час відповіді на запитання вчителя;</p> <p>розрізняє слова – різні частини мови;</p> <p>добирає слова – назви предметів, ознак, дій;</p>
<p>Іменник</p>	
<p>Розширення уявлень про предметність на прикладах іменників, що означають опредмечені дії, стан, якість (<i>радість, сум, сміливість, сміх, блакить</i>). Іменники-синоніми й іменники-антоніми.</p> <p>Творення спільнокореневих іменників за допомогою суфіксів і префіксів, суфіксів пестливості та згрубілості.</p> <p>Спостереження за багатозначністю окремих іменників, вживання іменників у прямому й переносному значеннях, формування умінь вибирати з ряду іменників-синонімів слова, які найбільше відповідають змісту висловлювань.</p>	<p>знаходить в реченні та самостійно добирає іменники;</p> <p>розуміє значення предметності іменників, назв опредмечених ознак і дій;</p> <p>добирає іменники синоніми й антоніми;</p> <p>утворює ряди спільнокореневих іменників за допомогою суфіксів і префіксів, пояснює значення утворених слів;</p> <p>розрізняє іменники з одним значенням і багатозначні;</p> <p>вживає іменники в прямому і переносному значенні;</p>
<p>Рід і число іменників.</p> <p>Спостереження за розбіжністю роду й числа деяких іменників у російській і українській мовах.</p> <p>Розвиток умінь правильно вживати</p>	<p>визначає рід і число іменників;</p> <p>знає іменники, рід яких не збігається у російській та українській мовах;</p> <p>вживає іменники у належному їм</p>

такі іменники в мовленні.	роді і числі;
Змінювання іменників за числами і відмінковими питаннями. Засвоєння назв відмінків і питань до них. Число іменників. Засвоєння іменників, які в українській мові вживаються тільки в однині (<i>чорнило, листя, колосся, гілля</i>) та множині (<i>двері, штани</i>).	знає назви відмінків і відмінкові питання; змінює іменники за числами; знає іменники, що вживаються лише в однині або множині;
Відмінювання іменників чоловічого і жіночого роду на -а, -я в однині (спостереження за таблицею).	спостерігає за таблицею за змінюванням відмінкових форм іменників чоловічого і жіночого роду, робить висновки щодо спільного і відмінностей у граматичних формах;
Засвоєння закінчень іменників ужитих у:	
родовому відмінку: -и, -і (вимова приголосних звуків [г], [к], [х] та [ж], [ч], [ш] перед -и, -і . Уживання прийменників з, із, до, без , від під час побудови словосполучень (<i>з парти, без книжки</i>);	знає закінчення, правильно вимовляє приголосні перед закінченням -і, -и (<i>синиці, руки</i>) у родовому відмінку; правильно вживає закінчення і використовує потрібні прийменники з іменниками в родовому відмінку під час побудови словосполучень;
давальному та місцевому відмінках. Чергування приголосних звуків [г], [к], [х] із [з´], [ц´], [с´] перед -і : <i>нога – на нозі, рука – в руці</i> ; уживання прийменників при, у (в), на з місцевим відмінком при побудові словосполучень;	змінює приголосні основи [г, к, х] на [з´, ц´, с´] перед -і при вживанні іменників з основою на г, к, х у давальному і місцевому відмінках; вживає прийменники з місцевим відмінком при побудові словосполучень (<i>сидіти на березі, стояти при дорозі</i>);

<p>орудному відмінку (-ою, -єю, -єю). Уживання прийменників з, за, над, під, при побудові словосполучень.</p>	<p>знає і вживає закінчення -ою, -єю, -єю при побудові словосполучень з іменниками в орудному відмінку з прийменниками і без них (<i>розмовляю з сестрою, пишатися мамою</i>);</p>
<p>Відмінювання іменників чоловічого роду без закінчень та середнього із закінченням -е, -о, -я (спостереження за таблицею).</p>	<p>спостерігає за таблицею за відмінюванням іменників чоловічого і середнього роду, робить висновки щодо спільного і відмінностей у закінченнях;</p>
<p>Засвоєння закінчень іменників, ужитих у:</p>	
<p>давальному й місцевому відмінках (увага до паралельних форм -ові, -еві, -єві, -у, -ю);</p>	<p>правильно вимовляє і вживає паралельні закінчення -у, -ю // -ові, -еві, -єві при побудові словосполучень і речень з іменниками в давальному і місцевому відмінках;</p> <p>вживає закінчення -і, -ї в іменниках у давальному і місцевому відмінках;</p> <p>змінює приголосні основи [г], [к], [х] на [з'], [ц'], [с'] при вживанні іменників у цих відмінках;</p>
<p>орудному відмінку (увага до випадків розбіжності закінчень в російській й українській мовах: <i>плечом– плечем, мячом – м'ячем</i>);</p> <p>Подовження вимови м'яких приголосних перед закінчення -ям в іменниках середнього роду на -я: <i>знанням, вугіллям, життям</i>.</p>	<p>вживає закінчення -ем після ж, ч, ш та -ям в іменниках середнього роду на -я при побудові словосполучень та речень; правильно вимовляє і пише такі іменники у формі орудного відмінка;</p> <p>знає про розбіжності в роді іменників середнього роду на -я у російській і українській мовах;</p>

<p>Відмінювання іменників жіночого роду з нульовим закінченням та іменника мати (спостереження за таблицею).</p>	<p>спостерігає за таблицею за відмінюванням іменників жіночого роду та іменника мати, робить висновки щодо спільного і відмінностей у закінченнях;</p>
<p>Засвоєння закінчень іменників, ужитих у:</p>	
<p>називному відмінку. Відсутність ь після букв ж, ч, ш);</p>	<p>правильно вимовляє і пише такі іменники, вжиті у початковій формі (<i>стен, ніч, ніч</i>);</p>
<p>родовому, давальному і місцевому відмінках (увага до чергування голосних звуків [і] - [о], [і] - [е] у цих відмінках);</p>	<p>вживає такі іменники у родовому, давальному і місцевому відмінках, змінюючи голосні [і] - [о], [і] - [е]: <i>ніч – ночі, ніч – у печі</i> при побудові словосполучень, речень;</p>
<p>орудному відмінку (увага до явища подовження м'яких приголосних перед закінченням -ю: <i>осі[н':]у, сі[л':]у</i>, позначення цього явища на письмі двома буквами (<i>осінню, сіллю</i>).</p> <p>Апостроф після твердих приголосних основи перед закінченням -ю (<i>любов'ю, кров'ю</i>). Засвоєння вимови і правопису іменників зі збігом кінцевих приголосних (<i>радість – радістю</i>).</p>	<p>правильно вимовляє приголосні основи перед закінченням -ю в орудному відмінку і позначає їх на письмі, будує словосполучення, вживаючи іменники у формі орудного відмінка;</p> <p>вживає апостроф після губних в, ф та р (<i>верф'ю, матір'ю</i>) перед -ю;</p> <p>правильно вимовляє і пише іменники зі збігом приголосних перед -ю;</p>
<p>Змінювання, вимова та правопис іменника мати у всіх</p>	<p>правильно змінює іменник мати, будуючи словосполучення і речення;</p>

відмінках, в тому числі й орудному при побудові словосполучень: розмовляю з матір'ю.	
Спостереження (за таблицею) за відмінюванням іменників – назв маленьких істот та іменника ім'я. Увага до суфіксів -ат-, -ят-, -ен- .	спостерігає за таблицею відмінювання іменників, робить висновки;
Засвоєння закінчень іменників – назв маленьких істот та іменника ім'я.	правильно вимовляє й пише іменники – назви маленьких істот та іменник ім'я у різних відмінкових формах при побудові словосполучень, речень;
Відмінювання іменників у множині (спостереження за таблицею).	спостерігає за відмінюванням іменників у множині, робить висновки щодо спільного і відмінностей у закінченнях;
Формування умінь вимовляти відмінкові закінчення та правильно вживати їх в усному мовленні й на письмі у формі:	правильно вимовляє і вживає іменники у множині при побудові словосполучень і речень, зокрема:
називного відмінка (вимова приголосних звуків [г],[к],[х] та [ж], [ч], [ш] перед -и, -і);	твердо вимовляє приголосні основи [г], [к], [х] перед -и та пом'якшено приголосні [ж], [ч], [ш] перед -і в називному відмінку;
родового відмінка (закінчення -ів, -їв : <i>звірів, країв</i> ; відсутність закінчень в іменниках середнього роду на -я : <i>знання – знань, завдання – завдань</i>);	вживає закінчення -ів, -їв у родовому відмінку множини; не вживає закінчення в іменниках середнього роду з подовженим м'яким приголосним основи перед -я ;

місцевого відмінка (закінчення -ах в іменниках, ужитих з прийменником по: по дорогах).	вживає закінчення -ах в іменниках, вжитих у місцевому відмінку з прийменником по .
Прикметник	
Активізація знань про прикметники. Значення, питання, зв'язок з іменниками, залежність роду прикметників від іменників. Родові закінчення прикметників.	Учень (учениця): знає, що таке прикметник, граматичні ознаки прикметників, зв'язок з іменником, родові закінчення -а, (-я) ж. р., -е, (-є) с. р. розуміє роль прикметників в текстах; добирає прикметники до заданих слів – назв предметів;
Прикметники-синоніми і прикметники-антоніми, уживання прикметників у прямому і переносному значеннях. Спостереження за вживанням прикметників у текстах різних стилів: художньому, розмовному, науковому (без уживання термінів).	<i>добирає прикметники синоніми (синонімічні ряди) та антоніми;</i> спостерігає за вживанням прикметників в текстах різного стилю і робить потрібні висновки; вживає прикметники у прямому й переносному значенні під час складання речень;
Творення прикметників від прикметників та іменників за допомогою суфіксів. Спостереження за відтінками значення прикметників (<i>старий – старенький – старезний</i>). Творення найуживаніших якісних прикметників вищого й найвищого ступенів (практично, без уживання	утворює прикметники від іменників та прикметників за допомогою суфіксів, пояснює, як змінилося значення утворених слів; утворює прикметники вищого і найвищого ступенів (<i>великий – більший – найбільший</i>);

термінів).	
Відмінювання прикметників чоловічого і середнього роду в однині (спостереження за таблицею), засвоєння відмінкових питань. Відмінкові закінчення прикметників чоловічого і середнього роду, вжитих у формі:	знає відмінкові питання, які ставляться до прикметників від іменників, ознаки яких вони показують; спостерігає за відмінюванням прикметників за таблицею, робить висновки про збіг і відмінності у закінченнях;
родового відмінка (увага до вимови та вживання ь для позначення м'якості приголосного перед закінченням -ого , вживання прийменника до з родовим відмінком при побудові словосполучень);	правильно вимовляє та пише прикметники чоловічого і середнього роду у формі родового відмінка при побудові словосполучень, речень; вживає прийменник до з родовим відмінком (<i>до синього озера</i>);
давального і місцевого (в однині).	вживає закінчення прикметників у давальному і місцевому відмінках при побудові словосполучень: <i>у теплому пальті, у новому кофуску</i> ;
Відмінювання прикметників жіночого роду в однині(спостереження за таблицею), засвоєння відмінкових питань. Закінчення прикметників жіночого роду в родовому, давальному й орудному відмінках: -ої, -ій, -ою . Вживання м'якого знака для позначення м'якості приголосного основи перед закінченням -ої, -ою : <i>синьої, з синьою</i> .	спостерігає за таблицею відмінювання прикметників жіночого роду і робить висновки щодо спільного й відмінностей у закінченнях; знає відмінкові питання, які ставляться від іменників жіночого роду до прикметників; правильно вимовляє та вживає закінчення прикметників жіночого роду у формі родового, давального і місцевого відмінків;

	уживає ь після м'яких приголосних перед закінченням -ої, -ою .
Відмінювання прикметників у множині (спостереження за таблицею), засвоєння відмінкових питань.	спостерігає за таблицею відмінювання прикметників у множині та робить висновки про спільне й відмінності; знає відмінкові питання, які ставляться до прикметників від іменників, вжитих у множині;
Правильна вимова та вживання в усному мовленні й на письмі закінчень прикметників у називному та знахідному відмінках множини (<i>далекі дороги, сині ріки</i>).	правильно вимовляє та вживає закінчення -і у прикметниках, вжитих у називному і знахідному відмінках в усному мовленні та на письмі;
Утворення сполучень іменників з прикметниками, вжитими у різних відмінках (<i>синя річка, синьою річкою</i>). Побудова речень з однорідними членами – прикметниками. Розвиток умінь вдало і точно вживати прикметники, будуючи власне висловлювання (текст-опис, розповідь з елементами опису тощо).	утворює сполучення прикметник + іменник у різних відмінкових формах; будує речення з однорідними членами – прикметниками; будує тексти-описи, вживаючи різні відмінкові форми прикметників у однині й множині.
Займенник	
Займенники особові (я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони). Спостереження за роллю	Учень (учениця): розпізнає особові, займенники та правильно вживає їх;

займенників у тексті.	усвідомлює роль займенників і використовує їх у текстах;
Займенники 1-, 2-, 3-ї особи. Спостереження за змінюванням особових займенників за відмінками (за таблицею). Вживання відмінкових форм займенників мене, тебе, його, йому, їйпри побудові словосполучень. Вправи на вживання зазначених займенників у мовленні. Окреме написання займенників і прийменників (активізація знань, засвоєних у 3 класі).	спостерігає за відмінюванням особових займенників, робить висновки; <i>змінює</i> форми особових займенників за відмінковими питаннями; вживає займенники у різних відмінкових формах при побудові словосполучень, речень; відрізняє займенники від прийменників;
Використання займенників для уникнення не виправданого повторення слів під час побудови текстів.	<i>вживає займенники при удосконаленні (редагуванні) тексту (замінює займенниками іменники та прикметники, що повторюються).</i>
Прислівник	
Прислівники на позначення місця (<i>тут, там, десь</i>), напрямку (<i>вверх, вниз, вліво, вправо</i>), часу (<i>вчора, вдень, вранці, упереді</i>), руху (<i>швидко, повільно, бігом, пішки</i>)	Учень/учениця: Вживає в усному мовленні та правильно пише найуживаніші прислівники
Числівник	
Уживання і правильне узгодження з іменниками кількісних і порядкових числівників від 1 до 20	Учень/учениця: вживає в усному мовленні та на письмі числівники від 1 до 20
Дієслово	
	Учень (учениця):

<p>Активізація знань учнів про дієслово (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками, правопис <i>не</i> з дієсловами). Розширення уявлень про лексичне значення дієслів (без уживання терміна): дієслова мовлення, мислення, руху, стану людини (семантичні групи) тощо.</p>	<p>знає, що таке дієслово та його граматичні ознаки; роль дієслова в реченні; класифікує дієслова за значенням (дієслова мовлення, руху, стану тощо);</p>
<p>Дієсловами-синонімами і дієсловами-антонімами, багатозначність окремих дієслів, уживання дієслів у переносному значенні.</p>	<p><i>добирає дієслова-синоніми й антоніми;</i> розуміє багатозначність окремих дієслів, вжитих у словосполученнях, реченнях, текстах; розрізняє пряме і переносне значення дієслів;</p>
<p>Творення дієслів за допомогою префіксів. Утворення словосполучень з однокореневими та синонімічними дієсловами різних семантичних груп, введення їх у речення, побудова речень з однорідними членами-присудками.</p>	<p>утворює однокореневі дієслова за допомогою префіксів, пояснює значення таких дієслів; будує словосполучення і речення з дієсловами різних семантичних груп, речень з однорідними присудками;</p>
<p>Спостереження за роллю дієслів у текстах-розповідях та текстах-описах. Розвиток умінь вибрати із синонімічного ряду дієслів те, яке найбільш відповідає змісту висловлювання, умінь уникати</p>	<p>спостерігає й пояснює роль дієслів у текстах-розповідях, описах, будує тексти-описи явищ природи з використанням дієслів; <i>вибирає з синонімічного ряду найбільш влучне дієслово при складанні</i></p>

<p>одноманітності у використанні дієслів із значенням мовлення, мислення, руху при побудові тексту.</p>	<p><i>речень, текстів;</i></p>
<p>Часи дієслів. Активізація знань, засвоєння українських термінів. Змінювання дієслів за часами. Суфікс -в- у дієсловах чоловічого роду минулого часу. Переконструювання тексту за допомогою заміни однієї часової форми дієслова на іншу.</p>	<p>володіє термінами на позначення часу; розрізняє часи дієслів за допомогою запитань; змінює час дієслів; вживає суфікс -в- у дієсловах чоловічого роду; переконструює текст за допомогою зміни часової форми;</p>
<p>Неозначена форма дієслова. Спостереження за вживанням дієслів у неозначеній формі в приказках і прислів'ях, порадах, інструкціях. Переконструювання тексту за допомогою заміни неозначеної форми дієслова на часову і навпаки.</p>	<p>знає, що таке неозначена форма дієслова, де вона найчастіше вживається і яке значення передається з допомогою цієї форми; переконструює текст за допомогою заміни неозначеної форми дієслова на часову і навпаки;</p>
<p>Змінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу за особами й числами (спостереження за таблицею). Увага до чергування приголосних у деяких дієсловах, вжитих у І ос. однини (<i>бігти – біжу, берегти – бережу, казати – кажу, ходити – ходжу, сидіти – сиджу, їздити – їжджу</i> тощо).</p>	<p>спостерігає за таблицею змінювання дієслів і робить висновки; дотримується чергування приголосних під час зміни часових форм дієслів; змінює дієслова теперішнього і майбутнього часу за особами;</p>
<p>Засвоєння вимови і правопису</p>	<p>правильно вимовляє та пише</p>

дієслівних форм на -ися (2-а особа однини).	дієслова на -шся, -тсья;
Вимова і правопис дієслівних форм на -ть, -тсья (3-я особа). Спостереження за значенням дієслів на -ся в тексті.	
Побудова словосполучень і речень з дієсловами в різних особових формах теперішнього і майбутнього часу. Переконструювання та переказ тексту із заміною однієї особи на іншу. Добір особової форми дієслова залежно від змісту тексту.	будує словосполучення і речення з дієсловами в різних особових формах теперішнього і майбутнього часу; переконструює та переказує тексту із заміною однієї особи на іншу

Соціокультурна лінія

Закріплення і розширення знань, здобутих у 1-3 класах про свій рідний край: міста, селища, вулиці, театри тощо. Т. Г. Шевченко, Іван Франко, Леся Українка – видатні українські письменники. Володимир Даль, Володимир Сосюра, Михайло Грушевський – письменники рідного краю. Цікаві біографічні факти.	Учень (учениця): знає назви: міста, селища, вулиці, театри тощо свого рідного краю; імена українських письменників класиків, письменників свого краю та окремі біографічні факти, а також їхні твори, які вивчалися;
---	---

<p>Народні обереги: вишиті рушники, віночок зі стрічками. Рослинна символіка: верба, калина, мальви, чорнобривці.</p>	<p>народні обереги, рослинну символіку, може розповісти про них;</p>
<p>Народні й православні свята та звичаї їх зустрічати: Різдво (страви), водіння кози, колядки, щедрівки, Великдень, паска, писанки, писанкарство, закликання весни, веснянки, весняні дитячі ігри.</p>	<p>знає назви народних і православних свят і може розповісти про них; <i>знає</i>, як закликають весну в народі, веснянки, весняні дитячі ігри;</p>
<p>Етикетні норми й словесні формули.</p>	<p>доречно вживає в мовленні етикетну лексику, найпоширеніші народні вислови, словесні формули;</p>
<p>Найпоширеніші народні вислови (фразеологізми) прислів'я, приказки.</p>	<p>встановлює соціальні контакти з однолітками дорослими у різних життєвих ситуаціях (в школі і вдома, на вулиці, в магазині, у транспорті тощо).</p>

Список найуживаніших мовленнєвих формул, які засвоюються у процесі навчання в 1- 4 класах:

- 1) привітання: привіт! Вітаю тебе! (до однолітків); доброго дня (ранку, вечора); доброго здоров'я (до старших);
- 2) прощання: до побачення. Всього доброго! Хай щастить! До зустрічі. Бувай! Добраніч;
- 3) подяки: дякую; дуже дякую; щиро дякую; красно дякую;
- 4) ввічлива відповідь на запрошення: дякую (тобі, вам), обов'язково прийду, щиро вдячний (а); красно дякую за запрошення;
- 5) відповідь на подяку: прошу! Не варто дякувати, пусте!;
- 6) пробачення: вибач(те) мені, будь ласка; я не хотів (ла); перепрошую, даруй (те) мені;
- 7) відповідь на пробачення: добре, вибачаю; добре, але не роби (не говори) більше так;
- 8) побажання: смачного! (тобі, вам, усім) (під час обіду), бажаю успіхів; бажаю щастя; щасливої дороги; доброго здоров'я, бережи себе; хай щастить;
- 9) ствердження чогось, погодження з чимось: так, звичайно; звісно, є; є; звичайно, буду (прийду); гаразд;
- 10) заперечення чогось: ні, не знаю; не бачив (ла); не чув (чула);
- 11) ввічлива відмова від чогось (якоїсь пропозиції, запрошення): на жаль, не (з) можу; жаль, але я не зможу...;
- 12) повідомлення про час дії: вчора, сьогодні, вранці, вдень, увечері, вночі, взимку, восени і т.д.; о першій (другій, третій) годині; о пів на другу (годину) і т.д.;
- 13) припущення: мабуть, здається, можливо;
- 14) впевненості – невпевненості, сумніву: звичайно; а як же інакше; сумніваюся; мені здається, що ...; хто його знає...;

- 15) здивування: невже ? Хіба? Не може бути!;
- 16) власної точки зору: на мою думку ...; я гадаю, що...; я вважаю, що... мені здається...;
- 17) несподіванки: отакої! Ов - ва! Ні сіло, ні впало!;
- 18) радості: чудово! Прекрасно! Я дуже радий (а);
- 19) гніву, незадоволення, досади: як ти можеш! Як можна таке говорити! Хай тобі грець! Іди геть! Не приходь більше! Не хочу тебе бачити (чути). Та добре! Хай уже.

**Список слів, вимова і написання яких засвоюються
протягом навчання в 3-4 класах:**

<i>Адрéса</i>	<i>кише́ня</i>
<i>а́йстра</i>	<i>коло́сся</i>
<i>бага́тий</i>	<i>кра́щий</i>
<i>Батьківи́ця</i>	<i>крини́ця</i>
<i>бджола́</i>	<i>кропи́ва</i>
<i>бі́гти</i>	<i>кукурудза</i>
<i>бі́льший</i>	<i>кущ</i>
<i>бліди́й</i>	<i>лі́стя</i>
<i>боротьба́</i>	<i>ля́ти</i>
<i>брова́</i>	<i>м'я́кий</i>
<i>важли́вий</i>	<i>ма́йже</i>
<i>ввече́рі</i>	<i>ма́йстер</i>
<i>вели́кий</i>	<i>ме́нше</i>
<i>вгору́</i>	<i>метéлик</i>
<i>вде́нь</i>	<i>мо́рква</i>
<i>ведмі́дь</i>	<i>навесні́</i>
<i>вече́ір</i>	<i>неді́ля</i>
<i>взі́мку</i>	<i>нести́</i>
<i>взува́тися</i>	<i>но́жиці</i>
<i>ві́кно</i>	<i>облі́ччя</i>
<i>Вітчизна́</i>	<i>о́вочі</i>
<i>влі́во</i>	<i>огіро́к</i>
<i>влі́тку</i>	<i>одяга́тися</i>
<i>вовк</i>	<i>письме́нник</i>
<i>вого́нь</i>	<i>пізні́ше</i>
<i>воло́сся</i>	<i>піти́</i>

<i>восені́</i>	<i>пло́ща</i>
<i>вра́нці</i>	<i>по́друга</i>
<i>вугі́лля</i>	<i>прийти́</i>
<i>вудити́</i>	<i>прізви́ще</i>
<i>вудка́</i>	<i>проі́зній</i>
<i>вузькі́й</i>	<i>пшени́ця</i>
<i>ву́лиця</i>	<i>ра́йдуга</i>
<i>вуса́</i>	<i>ра́ніше</i>
<i>ву́хо</i>	<i>риба́лка</i>
<i>гаря́чий</i>	<i>рідкі́сний</i>
<i>глибина́</i>	<i>робо́та</i>
<i>глибо́кий</i>	<i>Росі́я</i>
<i>гли́боко</i>	<i>свято́</i>
<i>гли́бший</i>	<i>слухати́</i>
<i>го́лка</i>	<i>солодкі́й</i>
<i>горі́х</i>	<i>солоді́ший</i>
<i>го́стрий</i>	<i>субо́та</i>
<i>гра́тися</i>	<i>сусі́д</i>
<i>гримі́ти</i>	<i>сусі́дній</i>
<i>грім</i>	<i>сього́дні</i>
<i>де́рево (мн. дере́ва)</i>	<i>танцюва́ти</i>
<i>джмі́ль</i>	<i>ти́ждень</i>
<i>дзвіно́к</i>	<i>ти́хше</i>
<i>Дніпро́</i>	<i>това́риш</i>
<i>до побаче́ння</i>	<i>топо́ля</i>
<i>доло́ня</i>	<i>триво́га</i>
<i>допомага́ти</i>	<i>Украї́на</i>
<i>дощ</i>	<i>у́сний</i>
<i>дру́зі</i>	<i>фарту́х</i>

дя́кую (тобі́, вам)

жа́йворонок

жа́втець

жа́втий

за́ць

залі́зний

здрáстуйте

знайо́мий

зозу́ля

і́грашка

і́ній

йод

йти́ (іти)

карто́пля

квасо́ля

хоро́брий

цибу́ля

часні́к

черво́ний

череві́ки

чолові́к

чо́рний

ши́ти (ши́ю)

ши́я

ща́стя

щока́

я́блуко

я́блуня.